

257393

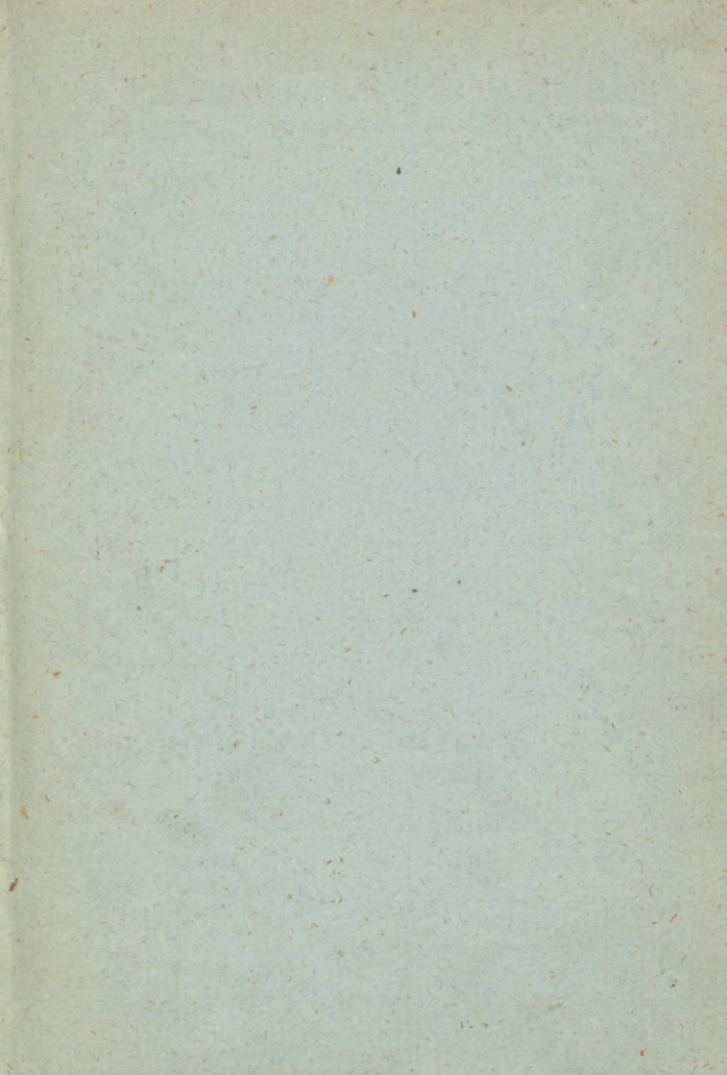
2.

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEŐCZE ISTVÁN.

II. KÖTET.

PEST,
LAUFFER VILMOS KIADÁSA.
1870.

(R
2)

07393

MUSEUM
KÖNYV-
TÁRÁBÓL

R
1965

Pest, 1869. Rudnyánszky Béla nyomdájából.

A második kötet tartalma.

	Lap.
Santa Catarina.	1.
Megérkezés. A gyarmatosok fafészere. A veszedelmes Bicho homokbolha.	3.
A fuguettik. Máglyák. Húsvéti processiók.	7.
A székesegyház. A talajzaton ülő senhorák. A város épületei. A régi erőd rommaradványai. S. Catarina kereskedelme. Rovar-kereskedés. Építészeti fa.	13.
Az 1600 négyszögmértföldnyi őserdő. A tartomány éghajlata. Tropicus és európai növényzet. A tartomány lakossága, Aranytermékek.	17.
A rabszolgasági viszonyok.	23.
Itajahy.	33.
Csolnakázás a tengeren Itajahyba. Itapacoroya. A néger halász. Az Itajahy folyam sziklás torkolatja. A veszedelmes bejárás. Urubu madarak. A barra do rioi panorama.	35.

	Lap
Narancság mint vitorla. A Rio Itajahy és mellékfolyói.	42.
A tupinamba vagy bogre vadindusok. Erejük. Életmódjuk. Támadásaik. Engesztelhetlen gyűlölségek a fehérek iránt. Kegyetlenkedéseik. A rabszolgák mint kalauzaik. . .	44.
A »Colonia di nuova Italia« gyarmat elpusztítása a Bogrék által. A Bogrék ősgyűlöletének oka. A missionáriusok a Tupinambáknál. A zsarnokoskodó portugál urak. Pizarro művének folytatása.	49.
A Tupinambák nyilai. Családi viszonyaik. Vélemények vallásukról. Gyülekezeteik. A nők. Gyermekeik. Házassági viszonyaik. Az ellopott portugál leány. A Blumenau gyarmatban megsebesült Bogre.	54.
Expeditio a Tupinambák ellen.	62.
»Santissimo sacramento Villa de Itajahy.« A Domok. Itajahy kereskedelme. Átusztatás a folyamokon. Olcsó lovak. Azok élelmezése és tartása. A brazíliaiak nyerge és egyéb lószerszámaik. A nők és gyermekek utazása lóháton.	69.
Tovább csolnakázás az Itajahy folyamon. Vízikigyók. Fatörzsek. Halak. Kis fajta crocodil. Vizi madarak. Fekete lúd. Rio Pequeno. A gőzös bogár. Egy éj a szabad ég alatt.	76.
Tovább utazás gyalog az Itajahy mentében. Ba-	

queirok. Gyarmattanyák. Házi állatok. Egy kis fajta kecske. Sertés tenyésztés. Margarida. Dohányültetvények. Czukornád mivvelés. A czukor házi készítése. Melissa. Cachas. A trigonocephalus és a veszedelmes jararaca kigyó.	82.
Az uton sütkérező óriás kigyó.	89.
A taboleiro erdő. Nagy liliumok. A kigyókat leső Caoha. Cararacai madarak. Tanagres. Uraponga. Deliczék (colibrik.) Vad ananász. Majmok. Majomsült. A meglőtt majom és kicsinyje. Guyaba és figueira gyümölcs. A capucinus majom.	91.
Az aipim és talha burgonyafajok. A nagy, s vörös belül batata doce. A piroll madarak. A szép tollu Tucán.	99.
Éjjeli szállás egy gyarmattanyán. Fandango táncz.	102.
Blumenau.	105.
A város hely és gyarmat. A gyarmat alapítása és jelen viszonyai. A rabszolgatartás tilalma. Doctor Blumenan érdemei a gyarmatügy előmozdítását illetőleg. Helyhatóság. Iskolák. Népeség. Építészet. Kereskedelem. A helyiség vázlata.	107.
Beszállásolás. A fehér kigyó. Mosquidók. Varangyok. Vándorhangyák. A Tanajuras hangya.	114.
Bevásárlás és elindulás az őserdőbe. A rio be-	

	Lap.
neditoi vizesés. Az őserdő növényzete. Az erdők legsűrűbbje.	119.
A braziliai vadászat módja. Vad pulykák és vad tyúkok. Inhambu. Foglyok. Kajdácok. A párja után búsongo zöld galamb. Pombinha. Jacubembem.	125.
A rancho (kunyhó) összeállítása. A fedő bambusz. Halászat Az éj az őserdőben. Aguti nyúl. Éjjeli majmok. Lajhár. Onka. A saiba. Joao de Barros. Kajdácssült.	129.
Erdőirtás. A siklós kigyó. Méhfészkek. Lesvadászat az óriás figueira aljában. Gubacs pipa. Veádo őz. Vaddisznó. Hangyász. Tapir. A palmita mint étel. Uistiti majmok.	134.
Majom concert. Vadfogók. Jaguár fogás.	139.
Barra do Rioból Rio de Janeiróba.	145.
Az Ilha dos Porcos kikötő. Az Ilha do l' Est kecskéi. A venda melletti cocus liget. Uria és Candidi madarak. Ipecacuana.	147.
Rio. Elkésés az európai gőzösről. Alcazar. Mademoiselle Aimée.	150.
A s. cristovaoi császári palota és kert. A gondosan ápolt Independencia bokor.	155.
Visszahajózás Európába.	160.
Osztriga fészkek. Czetek. Halászat. Rosz élelmeztetés. Férges kétszersült. A tengerész élete. Francia vendégszeretet. Kedvezőtlen szél. A tropicus szőlő. Találkozás egy an-	

	Lap.
gol hajóval. Az ellenszél túlságosan észak felé terel bennünket.	161.
Szélcsend az azori szigeteknél. Egy északamerikai hajó maradványai. A Merou hal. Czápafogás és a czápa bőréhez tapadt nádályhal. Czethaláshajó. Látogatás a nyílt tengeren. A vihar előjelei.	166.
A nyolcz napig tartó rémletes vihar. Cadix. Gibraltár. Az úszó tűz. Ujabb vihar a lioni öböl előtt. Megérkezés Marseillebe.	173.

Jelentékenyebb sajtóhibák.

11. lap	felülről	8. sor	<i>Elárczozva</i> olv. Elálarczozva.
21. „	„	7. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
21. „	„	12. „	<i>jóság</i> olv. jóságban.
21. „	alulról	10. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
29. „	„	6. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
29. „	„	5. „	<i>gyermekeknek</i> ol. gyermeknek.
35. „	felülről	8. „	<i>kormányos</i> olv. kormányossal.
74. „	alulról	9. „	<i>braziliaik</i> olv. braziliaiak.
80. „	felülről	7. „	<i>szolék</i> olv. szólék.
87. „	alulról	9. „	<i>chahas</i> olv. cachas.
93. „	„	6—7. „	<i>a a völgyek</i> olv. a völgyek.
97. „	felülről	9. „	<i>ls</i> olv. s.
97. „	alulról	1. „	<i>ettek</i> olv. lettek.
132. utolsó és 133. első			<i>az az</i> olv. az.
154. „	felülről	1. „	<i>ápol</i> olv. ápolt.
-

Santa Catarina.

*Megérkezés. A gyarmatosok fafészere. A veszedelmes
Bicho homokbolha.*

Alig hōgy a sziget keleti partján a Sao José-val szemkōzt fekvő Santa Catarina város, — valódi nevén „Cidade de Nossa Senhora do Desterro“ (boldogasszonyunk száműzéstési városa) előtt horgonyt vetettünk, azonnal ott termett egy ügynök csolnakon, kinek kötelessége az érkező gyarmatosoknak útmutatóul, szálláscsinálóul stb. szolgálni.

Be is vezetett egy rémséges nagy fafészerbe, mely az újonnan érkező gyarmatosok ideiglenes tanyájául van építve.

A fészert belsejében levő, még alig meghűlt tűzhelyek mutatták, hogy csak nem rég távozott el onnan néhány új gyarmatos család.

Beléptünkör egy öreg néger, ki házfel-

ügyelő volt sietett elénk, s hozta a szokásos farinha és szárított hús adagokat, pár ócska edénnyel és a szükséges fával, hogy főzhessünk. Siettünk is tüzet rakni, bár nem anynyira a főzés, mint inkább a mosquito rajok elűzése végett.

Új szállásunknak egyáltalában ugyancsak ominosus kinézése volt. A talaj homok, hamu és mindennemű szemét vegyületekből állott, s a mint az épületbe beljebb mentünk, a fehérpatkányok tömegesen szaladtak be a deszkafal alatt levő lyukakba.

Itt láttam legelőször bicho-t vagyis homokbolhát, mely sajátkép nem is egyéb mint a bolhának egy rendkívül kis fajtája.

E kis állatocska, mely annyi kellemetlenséget okoz Délamerika lakóinak, a homokban, porban, s főleg a tűzhelyek körül levő hamuban tartózkodik, hol jó szemű ember pusztán szemmel is észreveheti midőn jobbra balra ugrol, vagy az ember lábára felmászik. Petéit az ember talpába, sarkába, lábujjaiba s főleg a körmök alá rakja.

Fészke néhány óra alatt borsó, sőt nem

ritkán mogyorónyi nagyságúvá nő, s rendkívüli viszketegséggel járó fájdalmat okoz.

Van oly nap, hogy tizenöt, húsz ily fészkek is támad a lábbőr alatt.

E kellemetlen befészkeléstől semmiféle lábbeli meg nem óv, miután ezen a molynál is kisebb parány állat, a varráson is keresztül búvik, vagy a csizmaszáron felmászik. A bicho ellen sajátkép semmi orvosság sem használ, se szappan, se meleg hamu vagy lúg, sőt még a higany sem. Nincs más mód segíteni, mint fészket, mely meglehetősen mélyen képződik a bőr alatt, s mely midőn megnő, meglehetősen erős hólyagszerű héjacsba van bevonva, minden este és reggel, vastag tú segélyével felfakasztani, és a benne levő petéket elpusztítani.

Ki ez unalmas, sőt eléggé fájdalmas műtétet csak két három napig elmulasztaná, az ugyancsak rosszúl járna, mert a bicho fészkek oly mélyen terjednének el egyik a másika felett a húsban, hogy lábát semmiféle orvos sem menthetné meg többé!

Legkellemetlenebb a bicho, midőn hosszas

gyaloglás közt a talpakba veszi magát. Ilyenkor lábunk minden lépésre mintegy tövisszurást érez, mi annál boszantóbb, mert sokszor nem is tudjuk fészket felfedezni, míg nagyobbra nem nő s így láthatóbbá nem válik.

Az állatok lábaiban ritkán fészkel, mindazáltal nem egyszer megtörténik, miszerint a gazda csak egyszerre azt veszi észre, hogy tehene vagy lova erősen sántít, s enni nem akar. Midőn ezt észreveszi, már akkor az állat meg nem menthető, mert a bicho fészkek már kiirtatlanná váltak, azonban ez ritka eset, miután az mégis főképp csak az embereket gyötri, s a mi különös, az emberek közt sokkal inkább az európai fajt, mint az amerikai indián eredetűeket, vagy feketéket, — úgy hogy a tapasztalás mutatja, miszerint a fehér ember lábában tíz bicho fészkek képződik addig, míg a szerecsenében egy.

E fafészerben, melynek teteje még az eső ellen se igen védett volna meg, nem igen éreztünk nagy kedvet néhány éjet tölteni, s azonnal siettünk egy kis vendéglőbe fogadni néhány napra szállást.

A fuguettik. Máglyák. Húsvéti processiók.

A húsvéti ünnepeket S. Catarinában töltöttem. Itt volt alkalmam látni nagy pénteken és szombaton azon csodálatos egyházi díszmeneteket, melyek a latin fajú délamerikai lakosoknál minden nagyobb ünnep alkalmával oly rendkívüli pompával tartatnak meg.

A mit Európában a húsvétet megelőző három nap a templomi énekesek a „passio Christi“-ben énekben és szavakban adnak elő az isteni tisztelet alatt, azt a délamerikaiak nagy-szerű processiókban testesítik meg, — az írás-hoz híven képviselve a szenvedési szent történet minden egyes cselekményét a legkisebb részletig, úgy hogy a nép kevésbé beavatott része is mintegy élőképekben és idősorrend-

ben látja maga előtt az evangéliumban megirtakat.

A feltámadási egyházi menet indulását nemcsak a harangok zúgása, de a kézi fegyverek és taraczkok durroztatása is jelzi, ezen kívül a nagyobb terek és utcák szögletein valamint a tengerparton az előre elkészített máglyák hirtelen és egyidejűleg meggyujtatnak, s megkezdődik a fuguettik feleresztése a gyermekek újjongása mellett.

A fuguetti vékony s hosszú bambusznádhoz erősített röppentyű, mely szétpattanásakor minden színt játszik s számtalan pattogó tűzcsillagban hull alá. A bambusznád segítségével röpirányát biztosítani lehet, s ha ügyesen irányoztatik, igen magasra száll.

A latin fajok közt egyik sem szereti úgy az ünnepi tüzeket, mint a brazíliai nép. Nemcsak szent János-napkor, de minden ünnepés vasárnap estéjén a legkisebb községben is az utcán máglyák gyujtatnak, a mi ily erdős vidéken semmibe sem kerül. Mise alatt a gyermekek már a templom ajtaja előtt rakott

tűz mellett lesik az úr felmutatása perczét, hogy fuguettijöket azonnal felröppenthessék.

Talán alig van bolt Braziliában a legfélreeseőbb helyen is, hol fuguettit ne árulnának. A nélkül se kereszttség, se lakodalom, se névnap nem eshetik meg.

Tűzvészről nem lehet tartani, mert kivéven Rio Grandét, szalma vagy szénanemű vagy más tűzfogó anyag a házak közelében egész Braziliában nincs.

A fuguetti zápor azonban legnagyobb a feltámadási processio alkalmával. A durrogásból ítélve, azt kellene hinni, hogy sűrű csatárláncz kezdi működését. A város mintegy 9000 menő lakosságának legalább fele részt vett az egyházi menetben, s ezeken felül volt a jelmezbe öltözött férfiak, nők, ifjak és leányok, és mindkét nembeli gyermekek száma magában a menetszlopban, hol néhány álarczost is lehetett látni.

A helybeli katonaság részint a menetszlop két oldalán képezett díszsört, részint részlegenként az egyes templomi ereklyék s szent jelképek díszkiséretéül szolgált.

Legelől a keresztes háborúkra emlékeztető egyházi hírnökök mentek, kik után a csengetyűsök egész serege piros ruhában s néhány nemzetőri részleg teljes díszben vonúlt. Ezek után a tanulók, kis papok sora következett, az egyházi zászlókkal és ereklyékkal; utánok a közpolgárság ünnepi egyenruhában, egyes szentek szobrait emelve; kék és rózsaszínbe öltözött leánykák vivék a szent család jelvényeit virágokkal mirtus és pálmakoszorúval ékesítve. A kis leánykák után jöttek a polgárság öregjei és a városi zenekar.

A tulajdonképi menet még csak itt kezdődött: a palestinai hosszú köntösökbe és zsidófövegekbe öltöztetett nép, a zsidó papság, irástudók és farizeusok, köztük Judás, kezében a pénzzacskóval, melyre 30 van írva. Ezeket ismét egy csapat római katona követé, óriás fabárdok és papirsisakokkal. Majd előtűntek a geczemáni események jelképzetei, részint élő személyek által híven képviselve, részint egyes jelenetek nagy mennyezetek alatt vitt festett faragványokban mutattatva. Kaifás és Annás teljes főpapi pompában, és kísérettel; a kezét

mosó Pilátus fényes római öltözetben, környezete díszes ságumok és tógákban. Ismét egy csapat római katona, kik után az Üdvözítő tanítványai és apostolai jövének.

Ezek után a kálváriai keresztjárás híű előadása, a Jézust kísérő nép, katonaság, szóval minden hiven jelenetelve, mi e szent szenvedés részleteihez tartozik. Elárczozva ott lovagol a római katona is, hosszú lándzsájával, mely a kegyelemdőfésre van szánva.

A kálváriai jelenet után az Üdvözítő korporsója vitetik, szent József és a szent asszonyok által környezetten, mígnem végre a magasztos eszmének buzgóbb megtiszteléseűl, fehér selyembe öltözött választott szépségű szűzek, leeresztett hajjal, és virágkoszorúzottan előzik meg a feltámadás jelképeit, melyeket a főpapság visz a szentséggel együtt. Ezt még a szent szűz életnagyságú szobra, a mennybemenetel jelképzetei stb. követik, aztán még néhány díszlépésben haladó részleg hadcsapat, úrnők, hivatalnokok, tiszték stb. stb.

A merre a menet megy t. i. a tengerparttal szemközt levő székesegyháztól a pa-

laçio presidiale és a tengerpart hosszában, az ablakok mindenütt ki vannak szőnyegezve, zászlózva és virágokkal ékesítve, a fuguetтик eresztgetése pedig csak késő éjjel szűnik meg.

A székesegyház. A talajzaton ülő senhorák. A város épületei. A régi erőd rommaradványai. S. Catarina kereskedelme. Rovarkereskedés. Építészeti fa.

Az ünnep alatt megnéztem a székesegyházat, mely a városnak legrégebb épülete, s egy magaslaton feküdve, homlokzatával a tengerre néz. Belseje régies díszszel van berendezve, de általános brazíliai szokás szerint padok nélkül.

A férfiak a templomban soha se szoktak leülni. A nők a templom közepén foglalnak helyet, a szegényebbek a puszta kövezetre vagy magukkal hozott színes párnákra, az előkelőbb senhorák pedig arannyal hímzett selyem szőnyegre tett bársony párnákra ülve, melyeket rabnőikkel bizonyos ostentatióval vitetnek ma-

guk után, büszke bájjal igazgatva minduntalan uszályos nehéz selyem ruháikat.

A főegyházon, s a többi templomokon, az elnöki palotán, a városházán, az „artigo bello“-n, muzeumon, s néhány csinos két három emeletes házon kívül S. Catarinában nem igen van említésre méltó épület.

A város utczái, kivéve a tengerparti Praiát, többnyire hegyes-völgyesek, rosszúl kövezettek, keskenyek; a házak, melyek között még igen sok fából van építve, kevés kivétellel földszintiek, s általában gyengék és nagyon kezdetleges alkotásuak.

A kikötő bejárása egykor erődítve is volt, jelenleg azonban mint bús maradvány csak is egyes romhalmaz és düledező torony látható még s egy-két ócska ágyú, a falomladék- vagy a parti homokba süppedve.

Mindazáltal ez igénytelen kis város igen élénk kereskedelmi pont, több consulatusi hivatallal bir, s nemcsak mint Rio de Janeiro és Rio Grande közt levő közbenső kereskedelmi pont, az észak és dél Braziliából jövő hajók által szorgalmasan látogattatik, de Bue-

nos Ayres, Montevideo, sőt az észak-amerikai Egyesült-államok- és Európából is, mindig látni egy-két hajót téres kikötőjében, s a kávé, cukor, ris, mandioca, szárított hús, bőrök stb. kivitele meglehetősen élénk.

Három fő czikke a santa catarinai üzletnek: a kitömött madarak és tollgyűjtemények árulása; a fakereskedés; és a nagymérvű rovargyűjtemények, melyeket az ottani rovarászok, mindennemű virágalakban művészileg raknak össze. E bogárgyűjtemények az angolok, észak-amerikaiak és németek részéről igen keresettek. A santa catarinai fakereskedés pedig egész Braziliában a legkiválóbb.

A mintegy 40 mértföldnyi part hosszában a deszka és épületfa kereskedés, az erdőkben dús, de még csak is a tengerparton népesített tartomány főjövedelmi forrását képezi. E kereskedelmet igen előmozdítja azon körülmény, hogy a Serra de Santa Catarina párhuzamosan fekvén a tengerparttal, az abból eredő s tengerbe folyásuknál már nagy folyamokká nőtt vizek mint a Tejuca, Cambriu, Itajahy Grande, Rio Sao Francisco, valamint e folya-

mok számos mellékfolyói, s általában ez erdős tájakon mindenfelé találtató folyócskák és patakok, a fűrészmalomok építését igen megkönnyítik.

Az 1600 négyszögmértföldnyi őserdő. A tartomány éghajlata. Tropicus és európai növényzet. A tartomány lakossága. Arany termékek.

A s. catarinai erdők leghaszonhajtóbb részét képezik azon 1600 négyszög mértföldnyi őserdő-vidéknek, mely Parana és Sao Paulo tartományokon és a Para, Paranahyba, és Parana folyamok völgyén keresztül, a Paraguay köztársaság területére is kiterjed, sőt a matto grossoi (nagy.erdő) őserdőkkel is összeköttetésben van. Mily ellentét ez erdődús vidék, Rio Grande és Buenos Ayres faszegény vidékeivel, de melyek aztán más részről, mintegy a természet igazságos kárpótlásaul, gabonaterméseikre nézve valóságos kanaánok! Gyakran megtörténik, hogy ha egy s. catarinai hajó hamarjában szállitmányt nem kap, megrakodik

deszkákkal, sőt sokszor csak pusztán tűzi fával, s Buenos Ayresbe vitorlázik, hol fa szállitmányaért cserében rozs és búzával rakják meg.

Oly erdőgazdag vidék, mint a santa. catarinai, nagyon természetes, hogy nem is lehet más mint igen nedves éghajlatú.

Itt már nem látszik az égboltozaton, azon majdnem vakítóan ragyogó azúr légsillámlat, mely Rio de Janeiro majdnem folyvást mosolygó egét jellegzi. Az esős évszak már rendezebb mint Rioban, s augustustól november végeig, az esőzés majdnem szakadatlanúl tart, s ha pár órára megis csendesedik, mihamar újból neki zúdúl, vakító villámok és hatalmas mennydörgések között, melyek többszörös visszhangját a yatai pálma koszorúzta bérczek te tején üvöltő vihar borzadalmas zúgással terjeszti el ez őserdők ismeretlen környékei fellett. Ilyenkor a hegyekről óriás fák, gyenge nádként sodortatnak a völgy menetén dagadt habjait neki eresztett folyamokba, melyek a Serra de Santa de Catarina lejtőin sodramútjokban mindent elpusztítva, nemcsak fákat,

de állatokat, sőt egyes partjaikon épült faházakat is magokkal ragadva, zsákmányaikkal az oceán ölébe sietnek.

Itt sajátképen a száraz évszakban is alig múlik el nap eső nélkül.

E rengeteg őserdők sűrűből, hová a nap-sugár évezredek óta be nem hatolt, hol a nap-pali félhomályban a száz meg száz éves fák terebélyei alatt, melyek az egész erdőt természetes ernyővel vonják be, a viztartó cactus-fajok s más vízfogó növények a tropicus vegetatio teljes bujaságával tenyésznek; — hol minden pár száz lépésnyire egy-egy patakot találni; hol a harmat reggelenként oly nagy mintha éjjel eső lett volna, — a déli órákban sűrű pára tömegek emelkednek fel a levegőbe, melyek a délutáni forró órákban villámos felhőkké képződnek, s este felé meghűlve rövid ideig tartó zápor alakjában hullanak le.

A lég tulságos nedvessége, a sok eső, a tenger közelsége, honnan évszakonként a délutáni órákban rendszeren a délkeleti szellő fujdogál, az erdő borította hegyek, Santa Catarinának éghajlatát tulajdonkép sokkal hívesebbé teszik,

mint az csillagászati fekvése szerint vélhető volna, természetesen azt sem hagyva beszámításon kívül, hogy a déli félgömb tájai 8—10 szélességi fok különbséggel is hidegebbek, mint az északi félgömbön ugyanazon fok alatt fekvő vidékek.

Santa Catarina, bár az egyenlítőől épen csak annyira esik, mint a forró Sahara északi vidékei, alig melegebb valamivel mint Sicilia. Julius hónapban reggelenként némi kis dér is vehető észre, és a fiatal még erőre nem kapott kávé ültetvények minden 4-dik 5-dik évben elfagynak, illetőleg az éjjeli hidegben elfonynyadnak.

Sao Paulo déli része és Santa Catarina képezik azon enyhe, egészséges és bájos éghajlat, mely átmenetet képez a tropicus forróságából a mérsékelt éghajlatba, — s bár e tájak ős vegetációja forró éghajlati, mégis az emberi szorgalom már az európai növényzetet is sikeresen meghonosítá, s habár az átültetett tölgy vagy cser, csak satnyául sínlődik pálma és figueira óriás szomszédai mellett, és a szőlő fürtjein csak néhány savanyu szem érik míg, míg a

többi szemek kemények és kicsinyek maradnak; mégis számtalan európai növény már szél-tében természetik, sőt kitűnően díszlik, különösen mi a kerti veteményeket illeti.

A mezei vetemények közül idáig egyedül az északamerikai burgonya honosított meg, mit a braziliaik „angol burgonyának“ (batata inglese) neveznek; azonban nem igen ad kielégítő termést, s többnyire igen taplós és ízetlen, mit egyébiránt a braziliai különféle burgonya fajok nem csak hogy teljesen pótolnak, de azt jóság és bő termésben nagyon is felül múlják, úgy hogy a „batata inglese“ sajátlag inkább csak kíváncsiságból tétetik fel néha napján a braziliaik asztalára.

Akár az éghajlat szelidségét, akár a természet áldásainak sokaságát tekintsük, Braziliának alig van szebb része mint S. Catarina tartomány, mely azonban még jelenleg csak a tengerpart hosszában ismeretes.

Sok helyütt a tengerparttól befelé már fél mértföldnyi távolságra, egy két nagyobb folyó menetét kivéve, a vidék a szóteljes értelmében még tökéletesen ismeretlen.

A 2200 négyszög mértföldnyi tartomány nem bír több mint 160,000 lakossal, pedig ez még inkább megközelíti Brazília közép népességét mint pl. az Alto Amazonas tartomány mely 28,600 négyszög mértföldnyi nagy, és mindössze csak 42,800 lakossal bír!

A s. catarinai sziget egészséges és szép vidékei kedvelt helye mindazoknak, kik a rendes nyugalmas életet szeretik, és sok gazdag brazíliai úr vonul ide, öreg napjait a sziget, egyik vagy másik bájos hegyi vidékén nyugalmasan töltendő; — a sziget belseje rendkívül termékeny, s hogy egyéb természeti gazdagságain kívül, még mennyi fel nem fedezett aranytermékkel bírhat, az mutatja, hogy gyakran az erdőirtó munkások, közvetlenül a fák gyökerei és a kövek közt, aranyra bukkannak.

A rabszolgasági viszonyok.

Egy-két gyarmatot kivéve, a nehezebb mezeti munkák többnyire rabszolgák által végeztetnek.

A rabszolgákról beszélve, a köztük és uraik közt levő viszonyt akarom röviden megemlíteni, annyival inkább mivel Európában sokan, kik e viszonyt közlelről nem látták, nem mindig bírnak, sőt nem is bírhatnak arról minden tekintetben szabatos fogalommal.

Így igen csalatkoznék az, ki talán azt hinné, hogy a rabszolga birtokosa annak élet-halál feletti ura, vagy hogy a rabszolga mint egyáltalában nem jogszemély semmi legkisebb joggal sem bír. Ez teljesen nem mondható.

Súlyosabb ugyan némi részben a brazíliai

rabszolga társadalmi helyzete mint pl. a rómaiaknál a „capitis diminutio“-val sujtott személyeké volt; — sok tekintetben azonban nem oly súlyos, mint azt a rabszolga szóhoz kötött értelem első pillanatra mutatni látszik.

Általában véve elszomorító, hogy a XIX-ik században még rabszolgaság létezhetik; de ha az általános rossz látásán felháborodunk, más részről nem vélek csalatkozni, ha azt hiszem, miszerint, ha valamely nagy fájdalomk rövid pillanat alatt megnem szüntethető, annak is már nagy elismeréssel tartozunk, ki azt egyelőre is enyhíti és teljes meggyógyulásunkat részvétellel előkészíti.

Mert, pl. honunkban az úrbériség csak az 1848. alkotmányozó hongyülés által szüntettette meg véglegesen, nem tartozunk-e szintén elismeréssel arra előkészítő régibb törvényhozásaink irányában? melyek a nép számára legalább a szoros röghözkötöttség súlyos állapotát enyhíték, és ha csak lépésről lépésre is iparkodtak kibontakozni a feudalismus kényuralmából? Nem vélem megvonhatónak az elismerést azon törvényhozóktól, kik egyképen

kerülve a Dózsa György-féle túlzásokat, mint a Zápolya-féle olygarchiába való visszaeséseket, lassan bár, de mégis haladtak. Érdemök mindenestre az, hogy az emberi jogok győzelmét lépésről lépésre előkészíték, megérlelék, mi pedig hiába! a legigazságosabb ügynél is szükséges.

Ily elismerést érdemel sok tekintetben a jelen brazíliai törvényhozás, mely mindent elkövet, hogy addig is, míg a rabszolgaság végképi eltöröltetése elkerülhetlenül bekövetkezik, a rabszolgák szomorú helyzete mindinkább enyhíthessék, s idáig engedményezett csekély jogkörük mindinkább növeltessék, hogy úgy ők, mint a birtokos osztály, mindkét részről elő legyenek készítve a törvényhozás azon humanitási lépésére, mely „mise en scène”-jében elhibázva, vagy elhamarkodva egy a democraticus polgárisultságban oly előre haladott országban is mint az északamerikai egyesült államok, négy évi véres belháborúnak lón okozója!!

Igaz hogy több is történhetett volna már Braziliában a rabszolgaság eltörlésének előkészítésére, de ezzel is csak úgy vagyunk, mint

annyi más kivánalommal, hogy „jobb valami mint semmi.“

A braziliai rabszolga három védnökség alatt áll, u. m. az államé alatt, ki ura önkénykedései ellen a törvény határai közt védi; uráé alatt, ki idegenek ellenében védi; s az egyházé alatt.

Ez utóbbi, benne nem csak a keresztényt védi a szívtelen polgári elnyomattatás ellen, de egyszersmind vadindulatait is, melyek olykor helyzete keserve által felzaklatva talán féket sem ismernének, a szeretet moráljával szelidíti. Az egyház e jótékony, a faj-gyűlöletet annyira mérséklő befolyását Angolország kitűnő történésze Macaulay sem késik beismerni, és ebből folyólag kiemeli „hogy az európai és afrikai fajok közti ellenszenv korántsem oly erős Rio Janeiroban mint Vasingtonban.*)

Tho this day, in some countries where negro slavery exists, Popery appears in advantageous contrast to other forms of Cristianity. It is notorious that the antipathy between the European and African races is by no means so strong at Rio Janeiro as at Washington.

A birtokos nemcsak hogy nem élet-halál feletti ura rabszolgájának, nemcsak hogy azt maradandóbb testi sérelmekkel nem illetheti, de az újabb törvényhozás szerint már saját házában meg sem verheti. Ha rabszolgája valamit vét, elviteti a delegadó-hoz (delegatus-szolgabíró) és a quincentost (500 reis vagyis fél mil reis = $63\frac{1}{4}$ o. é. krajczár) mint verési díjat a rendőrnek lefizetvén, joga van a delegado és orvos előleges engedélyével csupasz hátát két oldalról megkorbácsoltatni, és tenyerére sima lapos karika alakú fával, mely bőrrel bevonva nyelhez van erősítve anynyit veretni, a mennyit elégnek gondol.

Ha ezzel sem elégszik meg, még haját is tövig levágathatja, s e büntetés annál súlyosabb, mivel a hajlenyírás a négereknél és amerikai pardóknál különösen meggyalázónak tartatik. Ezen felül rabszolgáját bármikor is bezárathatja, lefizetvén érte a naponkinti 12 ventim (mintegy 26 o. é. krajczár) tartási pénzt, — mit akkor is tehet, ha rabszolgáját elakarja adni.

A fogházban mindig van néhány ily eladó

rabszolga, mit a vevők már tudván, egyenesen oda mennek őket megtekinteni és kikérdezni: tudnak e valami mesterséget vagy csak mezei munkában gyakorlottak? stb. hogy aztán ott-hon cigaretto mellett felettök alkudozhassanak.

Ha a rabszolga urával mindenkép elégedetlen, vagy az iránt különös legyőzhetetlen ellenszenvet érez, szabadságában áll magának három hónap alatt más urat keresni, kihez jobban vonzódik, vagy kinek talán emberszeretétől jobb bánásmódot remél; a vevő természetesen annyit tartozik lefizetni, mint a megnyit a volt birtokos követel rabszolgájáért.

A rabszolgákat, és rabnőket szokás havonkint bérbe is adni, különösen azokat, kik valamely kézművességre is ki vannak tanítva. Braziliában sok család van, kinek egész vagyona négy-öt ily kitanított rabszolga és rabnőből áll, kiket bérbe adnak, — az egyik mint szabó, a másik mint cipész, asztalos, a rabnők pedig mint szakácsnők, szobaleányok szolgálván a bérbe vevő boltjában vagy házában.

Urok rendes alku mellett adja őket bérbe és húzza a kialkudott összeget vagy a meg-

szabott havi fizetést a bérlő kezéből, adva belőle a rabszolgának a mit akar vagy épen semmit se; miután az egyáltalában semmit sem követelhet urától, élelmeztetését kivéve, melyet gazdája olyanra szab, a minőre neki tetszik.

Nagyon természetes azonban hogy mindenki igyekszik rabszolgáját kellő élelem és az éghajlathoz alkalmazott szükséges ruházattal ellátni, mert ha az megbetegszik, a birtokos kára, s különösen az afrikai négernek meleg ruha nélkül nem állanak ki a santa catarinai híves éjeket és még kevésbé a rio grandei telet.

Az erős de ügyetlen rabszolgák közönségesen erdő irtási s más nehezebb mezei munkákra szoktak használtatni, az ügyesebbek pedig inkább kézművességre adatnak, miután így többet jövedelmeznek.

E részben a brazíliaiak nagy számítók. Ők a 4 éves gyermekeknek is találnak képességéhez mért foglalkozást, és bár maguk meg lehetőszen szeretik a kényelmet, rabszolgáiknak minél kevesebb pihenő időt engednek.

A gyermekeket és rabnőket, kikkel egész

héten dolgoztatnak vasárnap elküldik doceféle süteményt árulni, mi pedig az erősebb férfiakat illeti, nem egyszer láttam a santa catarinai tartomány községeiben, hogy a rabszolga ki egész nap nehéz munkában izzadott, még kényszerítettett hajnalig a folyón vagy tengeren halászni úgy hogy csak három éjet aludt hetenkint.

Mindezen munka túlterheltség mellett is, az afrikai eredetű rabszolgák általában véve igen erősek, kitartók, és hosszú életűek; bár másrészt szembetűnőleg gyávák. Arról nem is szólok, hogy az európai eredetű ember előtt, ha az csak rájuk kiált, már reszketnek, de az mindenesetre meglepő, hogy a sokkal gyengébb alkotású, de bátor amerikai eredetű rabszolga öt hat afrikai négert is megfélemlít merész fellépésével.

Különösen félnek a négerek a bahiai eredetű rabszolgáktól, kik egész Braziliában a legverekedőbbeknek, legvadabbaknak tartatnak. Ezek a déli tartományokban rendkívül rossz hirben állanak, úgy hogy ott a „Bahiano“

(Bahiai) szó a legmegvetőbb gúnynévül használtatik.

A rabszolgáknak csak is keresztnévök van, mit azonban a gyermek szülőinek áll jogában választani. Legközönségesebb nevek a férfiak közt Jaco, Josè, Pedro, Francisco, Joaquim, a nők közt pedig: Felicidade, Innocencia, Benedicta, Romana, Aritta.

Jelenleg egy gyermek rabszolga ára a mi pénzünk szerint körülbelül 4—5 száz forint; egy fiatal rabnőé 1000—1200 forint, egy erős rabszolgáé 1400—1600 forint. Fekete rabszolga a braziliai császárságban mintegy 2.000.000 van, színes pedig, részint amerikai ősi fajbeli, részint amerikai és afrikai vegyes ivadék, mintegy 600.000. Azonban Afrikából többet behozni már rég megtiltatott, s általános azon hit, hogy legfeljebb 3—4 év alatt a rabszolgaság Braziliában egyáltalában meg fog szüntettni. E meggyőződés már annyira gyökeret vert maguk a rabszolgák közt is, hogy jövőjük felett egészen megvannak nyugodva.

Itajahy.

Csolnakázás a tengeren Itajahyba. Itapacoroya. A néger halász. Az Itajahy folyam sziklás torkolata. A veszedelmes bejárás. Urubu madarak. A barra do rioi panoráma.

A húsvéti ünnepek után tovább szállításunk végett az ügynök egy három vitorlás ladikot állított rendelkezésünkre, egy öreg kormányos és két hajós legénnyel.

Délután 3 órakor indultunk. A szorosból, hol a déli szél gyenge volt, csak nagy ügygyel bajjal tudtunk kievezni, a mint azonban már napszállat tájban az északi kis szigethez értünk, hova a halászmadarak ezerei nagy lármával siettek éji tanyájokat elfoglalandók, a déli szél ereje mind erősebben érezhetővé vált s hatalmasan duzzadt vitorlákkal haladtunk a part hosszában egyenesen északnak.

A homály leszálltával beljebb hatoltunk a sík tengerre, hogy a part egyes kinyúló szirtjei ellen biztosítva legyünk.

A ladik nem levén elég nagy, lefeküdni nem lehetett, s egy helyben ülve töltöttem az éjet, melyet az éjféltájban még jobban megerősödött déli szél meglehetősen hívessé tett.

A bájos csillagfényénél mint ködkép látszottak a távoli erdős és sziklás partok, s itt ott tűz fellobbanása jelzé a partvidéken elszórt erdei tanyákat.

Néha egy-egy udvariatlan hab be is vágott kis bárkánkba, de a híves éji vízfürdő nem bosszantott annyira mintha szélszend miatt 3—4 napig a tengeren kellett volna vesztegelni.

A hosszú tengeri út után azt hívé, hogy többé tengeri betegségbe nem esem, és mégis hajnal tájban meglehetősen éreztem a szédülést, mi nagyon is természetes volt, mert az ily kis ladik sokkal jobban hánykódik a habokon, mint a nagyobb hajó.

Másnap d. e. 10 órakor pillantottuk meg az Itapacoroya hegyet, mely a Tupinamba in-

dusok nyelvén, kik S. Catarina és Sao Paulo minden képzelmet felülmúló vadságban élő őslakosai; annyit tesz, mint köveshegy (Ita = kő; pacoroya = hegy).

A sík tengeren egy néger halászszal találkoztunk, ki egy egészen a zúgó habok játkára bizott lélekvesztő canoa közepén lábait szétvetve, hogy így szélesebb alapot nyerjen, mint merev szobor állott, csak is felső testével mozogva néha egy keveset. Két kezével közepén átfogva hosszú vékony rudat tartott, melynek két végéhez kis szigony volt erősítve, s melylyel rendkívüli ügyességgel szúrta fel a canoához közel jött halakat. E parti halászok a szeles időt iparkodnak felhasználni, mivel akkor fognak legtöbb halat.

Délután 2 órakor értünk az Itajahy (köves folyam) sziklákon keresztül törő torkolatához az ugynevezett Barra do Rio-hoz.

Az Itajahy folyam, tengerbe folyásánál csaknem derékszöget képez. A tengerhezi közeledésekor ugyanis a folyam iránya jó darabon majdnem párhuzamos a tenger szegélyével, melytől csak is igen vékony földnyelv vá-

lasztja el. Néhány száz lépéssel tengerbe folyási pontja előtt, a Barra sziklái által déli irányának folytatásában feltartóztatva, hirtelen keletnek kanyarodik, hol messze elhallatszó zúgással küzd a tenger habjaival.

E hegyes kiálló sziklákon egymás ellen torlódó habokon kellett ladikunknak áthatolni; mi annál veszélyesebb volt, mert a tenger dagály még meg nem érkezvén, a sekélyes vízből minden felől szirtek fenyegettek, melyek néha az összevissza csapkodó, sebes mozgásu habok által hánytvetett ladikunk oldalát érintették.

Öreg kormányosunk azonban nagyon pontosan ismeré már e vízi utat, majd jobbra, majd balra térítve a ladikot a tajtékzó örvények és habtörő szirtek között. Csak egy vitorlát hagyatott fent, s a két hajós legényen kívül még négyünkkel eveztetett, néha csak a jobb, néha csak a baloldalon, a mint a szirtek és örvények egy vagy más oldalról voltak jobban kerülendők, mígnem szerencsésen áthatoltuk ez újvilági Scillát és Charybdist!

Mindnyájan annyira elvoltunk fáradva,

hogy a kormányos jónak látta néhány percznyi pihenés végett a földnyelv által képezett, homokos balparton kissé kikötni.

A hajós legények e rövid időt ebédjük elfogyasztására használák. Elővevék a szárított húst, a tiszta vászonban tartott mandioca lisztet; melyet cocus héjban a folyó tiszta vízzel leöntvén, hideg piraot készítenek belőle s jóízűen étkeztek, étvágyokat a kulacsaikban hozott cachassal erősítve. Aztán szokott cigaretto-ikra rágyujtva kipihenték fáradalmaikat; én pedig az alatt a földnyelv egy — a homok összetorlódása által képződött emelkedésére mentem kissé szétekinteni a bájos látkörön.

A mint a ladikról kiszállottam s a fővény emelkedés felé közeledém, egy csoport fekete színű, közepszerű lúd nagyságú, kampós orrú és saskörmű madarat zavartam fel déli álmából.

Először látva e piszkos, majdnem undorító kinézésű madarakat, azt hívéim, hogy Phineus Harpiáinak ivadékai. Nagyobb része fel se röpönt, csak lomhán lépdelve iparkodott 15—20 lépésre utamból kitérni. Ezen Urubu

nevű madár szerfölött sok van Braziliában, s részint halakkal, részint bogarakkal, de főleg döghússal táplálkozik.

A földnyelv tengerparti részén néhány gyönyörű csigát is találtam; de mindenek felett a fővény magaslatról látott tájék érdekelt.

Tiszta verőfényes nap volt; a messze messze belátható tengeren az ég tiszta azurja, a végtelenség jel képe — tükrözött, a tenger feltorlódó hullámai a csillogó fővényen néha majdnem egész hozzám felhatoltak, míg a tőlem csak néhány lépésnyire levő Barra örökös habmoraja majd erősebben majd gyengébben hallatszott. A folyam torkolatánál meredek sziklás hegy emelkedik, melynek sűrű mirtus bokrai és egyes fái, a tátongó örvényeket és kiálló szirteket árnyékolják be, mintegy elfedendők azok rémletességeit. A bejárásnál a jobboldali parton levő meredek hegy fáinak terebélyeiről lecsüngő hosszú indaszálak, olykor a tajtékszó habokat érintik.

Mint a pokol kapuja Arcádia bájaival, oly ellentétben van a zúgó Barra komorsága, az azt körülövező vidékkel.

Az itt mintegy 1000 lépés széles Itajahy folyam két partján levő narancsligetek, gyönyörű momao fák és óriás czédrusok, kávé és czukornád ültetmények, rengeteg őserdőtől környezve; a sűrű bambusznád bokrok, közben-közben egy hatalmas pálma vagy terebélyes figueirával, melyre a lármás papagájok százkint szálldosnak, az erdők tömkelegét uralgó egyes kiváló hegyek, az Itapacoroya hegy távolból kékellő csúcsával, — mind együtt véve oly változatos és mégis öszhangzó látkör szépségeit képezik, mely valóban választott művészi tanulmányul szolgálhatna a világ leghíresebb tájfestészenek, ki e báj vidék ábráját bátran a keleti tündérek, a faunok, a fuvolázó pásztor Cadmus, a vadúzó Diana, a fürdő nymphák, s a tenger habjaiból ragyogón kikelő Venus búvalakjával eszményithetné.

Narancság mint vitorla. A Rio Itajahy és mellékfolyói.

Hajósaink fáradalmaikat kipihenve, ismét felhúzták a vitorlákat, hogy útunkat a déli szél segélyével a folyamon tovább tolytathassuk.

Itt láttam legelőször vitorla helyett fát használni. Egy kis fiú a folyamon keresztül keskeny lélekvesztőn mandioca lisztet szállított. Vitorlája nem levén, a kis csolnak orrába sűrű levelű narancságot dugott, s a kormány lapáttal csak néha néha igazítva egy kicsit a csolnak irányán, lombos zöldág vitorlája segélyével pár percz alatt másik oldalán volt a széles folyamnak.

Az Itajahy folyam a tengerparttal majdnem párhuzamos Parapanema hegyláncz vad bérceiből ered, de hogy melyik ponton van forrása, az még talány, miután még eddig felső

részét se ismerik, csak is tengerbe folyásától mintegy két nap alatt megjárható távolra.

Ép ily még felfedezetlen vidékeken keresztül folynak mellékfolyói is: a Rio Pequeño, Rio Testo, és Rio Benedicto.

A Tupinamba vagy Bogre vad indusok. Erejük. Életmódjuk. Támadásaik. Engesztelhetlen gyűlölségök a fehérek iránt. Kegyetlenkedéseik. A rabszolgák mint kalauzaik.

Ez ismeretlen vidékek már a Tupinamba indiánok őshazájának egy részét képezik, kik őserdőikből gyakori kitöréseket tesznek a szomszédos, kevésbé népes gyarmattanyák ellen.

A Tupinambák a portugálok által Bogréknek*) neveztetnek, mely a santa catarinai tartományban mint gúnynév, zömök és erős embert jelent. Bajos volna azonban e szó eredeti jelentőségét meghatározni, miután a Tupinambák, viszont a fehéreket hívják „Bogré“-nek, legalább mikor a fehéreket megtámadják e szavat kiabálják „Bogre!“

*) A „Bogres“ név bár hibásan valamennyi dél braziliai indián törzsre is alkalmaztatik.

Ez indiánok a földgömbön létező legvadabb törzsek egyikét képezik.

Emberevők mint a guaranik és kegyetlenségre az északamerikai veres indiánokat jóval felülmulják; nem oly magasak ugyan mint a brazíliai többi indián-fajbeliek, de rendkívül erősek és ügyesek.

Sem sátort sem semminemű öltözetet nem használnak. Férfiak mint nők a szó teljes értelmében ruha nélküliek, s csupán a Cacicó (törzsfőnök) hord királyi jelvényül puha faből font vastag inget, mely királyi díszruha csakis mellét és derekát takarja el, s szűk uja csak könyökig ér. Fejüket tollakkal ékesíteni csak a törzsfőnököknek van joguk.

Szoborszerűen kifejlett tagjaik, vasizmú karjaik s széles vállaik az erő jelképeinek mintáiul szolgálhatnának. Arczuk sokkal világosabb mint az amazon vidéki indiánoké s már inkább sárga, mint rézsínű. Némi gyér szakállok csak az öregeknek van, ellenben annál dússabb hollófekete bozontos hajok még a férfiaknál is majdnem derekok közepéig ér. Arczuk,

mely valamivel elébb nyúlik mint homlokuk, rendes tojásdad alakú, kampós sasorral.

Vad ábrázatuk élénksége, villám tekintetők és szélnek eresztett hosszú hajok, az erdők borzalmas rémjeivé teszik a „Bogréket.”

Hegyen-völgyön, mocsárokon, bambusz bokrok sűrűin, s az erdőt mértföldekre elborító minden fajú indák között, oly helyeken, hol a legügyesebb vadász is csak nagy kinnal tud mozogni, hol a tovább mehetés végett kényszerítve van minden 5—6 lépésre a kuszta gúzsnövények és cactusok közt, vagy nagy fáradsággal és ruhája elszaggatásának kitéve, négykézláb keresztül búvni, vagy vadászkesével magának azon keresztül útat vágni, — a sűrű bozóttal benőtt sziklákon ép úgy mint a fákról lelógó lombos ágak vagy a szúrós cserjék között, hol a majmok és tigrisek rejteke kezdődik, rendkívüli ügyesség és villámsebességgel hatolnak át, majd egy nagyobb fáról lelógó gallyra majommódra kapaszkodva, s így az alatt levő bokrokon magukat áthajítva, majd a vastag bokrok gyökerei között mint kigyó sebesen átcúsözva.

Tűzet csak akkor raknak, mikor nagyobb csoportokban tanyáznak. Éjjeli tanyájuk különösen az esős évszakban a nagyobb fákon van, melyek odúiba és nagy ágai közt a gyarmatosoktól rablott tárgyakat is rejtik.

Élelmők az erdők gyümölcssei és vadjai.

Férfiak, nők, gyermekek együtt barangolják be a csak is általuk ismert vidékeket, s közeledve valamely félre eső gyarmat ültetvényéhez, a fák sűrű lombozatai közt lesbe állanak, honnan aztán a veszélyt nem gyanító munkásokra küldik soha czélt nem tevésztő nyilaikat, vagy túlerőben érezvén magukat, nyilt támadást intéznek.

Az európai eredetűek iránt általában engesztelhetlen gyűlölséggel viseltetnek. Soha sem volt még arra eset, hogy fehér foglyaiknak megkegyelmeztek volna, sőt azokat mindig a legnagyobb kinzásokkal végzik ki. Az azonban néha megtörténik hogy kitöréseikben valamely indián származású rabszolgát elfogva, azt magukkal viszik s életben hagyják, ki aztán köztük tölti el életét s velők együtt részt vesz a fehérek elleni kirontásaikban.

Kalauzaik nem ritkán oly rabszolgák is, kik fehér uraiktól az erdőkre szökve önként hozzájuk szegődnek. E rabszolgák által, kik nem egyszer urok puskájával szöknek meg az őserdőkre, már a tűzfegyver használatát is kezdi megismerni, mi idővel még veszélyesebbé fogja őket tenni.

A tengerparttól befelé sokszor már fél mértföldnyi távolságban is találni „Bogré“-ket, kik a helyett hogy őserdeikbe beljebb vonulnának, mindinkább merész támadásokat tesznek a kisebb gyarmatok ellen. Sao Paulo, Santa Catarina, és Paranában már egy-két gyarmatot tökéletesen elpusztítottak.

A „Colonia di nuova Italia“ gyarmat elpusztítása a Bogrék által. A Bogrék ösgyűlöletének oka. A missionáriusok a Tupinambáknál. A zsarnokoskodó portugál urak. Pizarro művének folytatása.

A „Colonia di nuova Italia“ új gyarmatot, melyet a santa catarinai olasz consul telepített, alig két hónapi létezése után, néhány óra alatt egészen kiirtották, úgy hogy a lakosok közül csak hárman maradtak meg, kik szerencsére nem voltak hon, a többit a legborzasztóbb módon felkonczolták, egy szerencsétlen anyából még méhe magzatát is kivéve.

A fehérek iránti vad gyűlöletök egyébiránt még azon időből származik, midőn a portugálok e földet legelőször megszállották.

A portugál papság sokáig küzdött az Európából érkező gyarmatosok embertelensége

ellen, kik a Braziliában talált indián törzseket, ugy tekintették mint rabszolgáikat.

A papság célja volt a különféle indián törzseket a keresztény hitre téríteni, mely északi és közép Braziliában részben sikerült is.

Sao Paulo nagy része nem fegyver, hanem a keresztény vallás hódítmánya. A misszionáriusok megvetve a veszély félelmét, vándorbottal kezökben keresék fel a vad indus törzseket, és sokszor bár tiz közül kilencz elveszett, a tizediknek mégis sikerült a Cacico kegyét megnyerni, s évekig közöttük élve, küldetését több kevesebb sikerrel végezni.

A törzsek nagyobb része bár a gyarmatosok kegyetlenkedései folytán elidegenedtek fehér üldözőiktől, még most is hagyomány útján tudomással bír, az őseik kegyét szelid alázatos közeledésök által megnyerő missionáriusokról, — s innen van, hogy ma is gyakran előfordul, miszerint a legvadabb indiánokhoz is, kikhez senki más nem merne menni a bizonyos haláltól való félelem miatt, egy-egy ősz szakálú barát, keresztel kezében, életveszély közt, de néha még is eljut, s olykor sikerül

legalább némi részben azokat az emberiség mívelt részével érintkezésbe hozni.

A XVI. század elején, a brazíliai indián fajok közül némelyek már-már felvették a keresztényhitet, azonban zsarnokoskodni kezdő új uraikkal együtt, azok vallását is meggyűlölték.

Mi igen természetes.

Ők nem birhattak bölcsészeti megkülönböztetést tenni, a keresztény vallás és keresztény uraik ellentétes erkölcsi elvei közt.

Ők az őserdők szabad fiai csak azt látták, hogy a jövevény fehérek azokat, kiket karddal hódítottak meg, ép úgy rabszolgáikká tevék, mint a kik hozzájuk az evangéliom ígéire, önként s bizalommal közeledtek. És valóban, midőn a bahiai érsek tiltakozott az indusok rabszolgákká tévése ellen, mivel feleltek a mindinkább hatalmassá levő urak?! azzal: „hogy „hiszen sajátkép miben különböznek ez em- „beri alakban kóborló vadak az erdők maj- „maitól? abban-e hogy hajok hosszabb, és hogy „testökön kevesebb szőr van; abban-e hogy „néhány hanggal többet képesek hallatni a fák „sűrűiben?! vagy hogy a majmok csak gyü-

„mölcsöcsel élnek, míg ezek a kigyót, békát, tapirt és tigrist nyersen felfalják?!“

Hiába szólalt fel néhány nemesebb keblű és magasztosabb gondolkozású egyén a Portugálból megtelepedett Dom-ok közül, hogy hiszen végtére ez indusok is csak Isten képére teremtett emberek, s köztük szelid bánásmód által a mívelődés és humanitás lassankint meghonosulva, ivadékaik egykor a közös hazának szintén oly hasznos polgárai lehetnek, mint maguk a hódítók utódai. Mind hiába volt! Maga Dom Thomasio de Souza is, bár teljhatalmu kormányzó, humánus nézeteit e részben a hatalmas többség ellenében érvényre nem emelheté, s csak is a legujabè időben mondatott ki elvül, hogy többé a bennszülött szabad indiánt nem szabad rabszolgává tenni, sem pedig, ha csak ő maga nem támad, mint az állatot lelőni.

Fájdalom, hogy ez utóbbi törvény csak is papiron áll, miután az az önvédelem ürügyével igen könnyen kijátszható.

Ki ügyelhet ugyanis arra, hogy valjon egy „Bogre“ támadni készült vagy táma-

dott-e, mielőtt lelövetett? miután hirtelen megjelenéseikkel úgy is folytonos remegésben tartják a keresztényeket, miután tudva van, hogy csak is akkor nem támadnak, ha a sikerről nem biztosak?! Ők, kik negyedfélszáz év óta a fehérek által úgy tekintetének mint kiirtandók!

Pizarro embertelen műve fájdalom a XIX. században is folytattatik! Valódi indián aránylag vajmi kevés emeltetett fel a két Amerikában az emberiség kebelébe, a többi a hóditók által kiirtatott s ősi saját földjén még most is folyvást irtatik. Épen nem csoda tehát, ha az indüstörzseknek a fehérek iránti gyűlöletök nem szelidül.

A Tupinambák nyilai. Csuládi viszonyaik. Vélemények vallásukról. Gyülekezeteik. A nők piperéje. A nők. Gyermekük. Házassági viszonyaik. Az ellopott portugál leány. A Blumenau gyarmatban megsebesült Bogre.

A Tupinamba indiánok, ha egy gyarmat elleni támadásuk sikerül, elpusztítanak ugyan mindent, de kivéve némi jelentéktelen apróságot és a vasneműeket, semmit se visznek el magukkal.

Az arannyal ezüsttel mit sem törődnek, ellenben minden vasból készült tárgyat, mit az elpusztított házakban találnak, az utolsó vasszőgecskéig magukkal visznek, abból nyilait készítenek.

A vasnak annyira gondját viselik, hogy nyilait hegyét a lelőtt állatból is kiveszik, s azt újra más nyilvesszőre illesztik.

Háromféle nyilaik vannak. A nagyobb vadakra tenyérszerű nagyságú kis kertiasó alakú laposra kovácsolt s mindkét oldalon kiélesített vasat, egy jó újni vastagságú és 4—5' hosszú sima nyil-vesszőhöz erősítenek meg, melyet kemény, erős ruganyos többnyire paroba fából készítenek. A kisebb vadakra mintegy $\frac{1}{4}$ ' hosszú kis újni vastagságú s kövekkel igen hegyesre csiszolt nyil-lándzsát használnak, azt vékony 5—6 lábnyi hosszú bambusz nyelhez erősítve. A halakat és vízi madarakat könnyű, de ruganyos fából készült nyilvesszővel lövik, melynek sima vagy rovátkos hegye csak fából van.

A legkitűnőbb fákból készített nyilívek, a közepén emberkarnyi vastagok, s a két végök közti hosszúság vagyis az ideg, 6—7 láb. Ezen ív közepén néha a nap jelképe látható s körülötte egy-két igen kis tigrisbőr darabka. A nyil idegét sodrott fabélből vagy inda szálakból fonják.

A bogre nyilazás közben a nyilívet függőlegesen tartja. Az ív felső vége, a jobb szemmel egy vonalba jó és $1\frac{1}{2}$ —2 lábbal magasabbra nyúlik a nyilas feje tetejénél.

Ily óriás nyilat kevés európai ember volna képes felhúzni úgy, hogy a nyilvessző csak 80—100 lépésnyire is kellő repülésbe hozatassék, míg a Tupinamba, jobblábát nagy lépéstávra hátratéve, a vastag ív rúdhegybe nyúló végét előre tett bal lába újai közé támasztva, az ideget rendkívüli erővel ügyességgel és gyorsasággal egy percz alatt felhúzza annyira, hogy a vastag ív gyenge vesszőként hajlik vissza izmos kezei között, s aztán pár pillanatig merev szobor gyanánt mozdulatlanul maradva, a nyilat neki ereszti s 200 lépésre is bizton talál.

Ha a magasabb fák tetején üldögélő madarat akarja lelőni, akkor hanyatt fekszik, lábait összetéve felemeli, és talpait a madárfelé tartva, a nyilvesszőt lábainak nagy újai közt küldi egyenesen felfelé a vést nem sejtő áldozatra, mely aztán a hanyatt fekvő nyilazó mellé pottyan.

A bogréc vallása és családi szokásaikról igen keveset lehet tudni.

Némelyek a nyilaikon igen kezdetleges módon kivésett nap sugaras jelképéből azt

következtetik, hogy napimádók, de ez oly gyenge véleményalap, miszerint sokkal valószínűbb azok nézete, kik azt hiszik, hogy a természet feltűnőbb elemei és így a világosság és meleget adó nap vad kebleik tiszteletét ébreszti ugyan fel, de semmi nem mutat oly jelenségre, a miből nálók határozott vallási fogalmak létezését gyanítani lehetne.

Igaz, hogy néha az erdő nagy fáira kis veres bogyóból készült olvasó féle füzéreket függesztenek, és a fa oldalába a lelőtt vadak körmeit bizonyos sorrendben szúrják; — az így felékesített nagy fa azonban nem vallási, de a törzs patriarchalis gyülekezetét jelzi, melynek emlékére a vadászok az elejtett vadak körmeit a fába szúrják, a veres bogyófüzérek pedig a nők aggatják a faágakra.

Különös, hogy még e nőknél is, kik egyébként az idő viszontagságai elleni megóttalmazásukra a legszükségesebb tárgyakat is nélkülözik, a női tetszvágy már föllelhető. Majd hollófekete hosszú hajokba fonják e piczi veres bogyó füzérekét, majd karjaikon, nyakokon hordják azokat, s így e korálszínű bogyó-

füzérekkel' ékesítve, nyilpuzdrával vállaikon, villámgyorsasággal versenyeznek a férfiakkal a vadúzásban, mint megannyi színes Diana. A nők ép oly jó íjászok mint a férfiak, csak hogy nyilaik kisebbek és könnyebbek.

Egy helyen sokáig soha sem tanyázó férjeiket, a legnagyobb veszélyek közt is híven követik az erdők vadonjaiba, nagyobb gyermekeikkel együtt, kik a nyillövésre és a folyamok átúzására már képesek.

Még járni nem tudó gyermekeiket és csecsemőiket, bambusz héjból font hosszúsúkas, s derekokra — fábélból készült váll hevedernél fogva akasztott kosárban hordják, s csak s a magzataik világrahozására elkerülhetlenül szükséges időre maradnak vissza valamely forrás mellett.

A Tupinambák egynejűek, de ha házassági viszonyuk gyermekekkel nincs megáldva, mihamar más nőt választanak.

Ez erdei szerelmes vadak. néha a portugál leányokra is vetik vágó pillantásaikat, s ha szerét tehetik, el is ragadják. Nem ritkán leány gyermekeket is ellopnak.

1843-ban egy négy éves leányka, ki az erdőszélen levő czukor ültetvényeken keresztül, épen atyjához ment, egyszerre csak eltűnt.

A megszorodott szülék hasztalan keresék gyermeköket. A leány csak évek múlva szökhett meg a bogréktől mint már felnőtt asszony, a legelvadultabb állapotban.

Hosszas barangolás után azon vidékre érkezték az indusokkal, honnan egykor elrabolták, gyermekkori emlékei felébredtek lelkében, s az erdő sűrűin keresztül két bogre eredetű gyermekével az atyai házhoz menekült.

Anyanyelvéből alig tudott már egy pár szót dadogni, s hogy szülei, kik látásán egészen el voltak rémülve felismerjék, folyvást keresztet vetett magára s gyermekkori keresztnevét kiabálta, — míg végre a gyanakodó szülék, öröm és fájdalom közt saját leányukra ismertek. Bozontos fejü és sárga színü két kis fia megkereszteltetett, s idővel nem csak portugálul beszélni, de irni s olvasni is megtanult.

Ha a brazíliaiaknak sikerül indián gyermeket kézre keríteni, azt többnyire a püspök-

séghez küldik, hol az papnak neveltetik, hogy aztán vad rokonaihoz mint térítő küldethessék.

A minas geraesi és észak braziliai indián törzsek megtérítése, többnyire ekként eszközöltetett. A vad tupinambák megtérítése azonban még idáig mindig siker nélkül maradt.

A fehérek iránti gyűlöletök oly engesztelhetlen, és óvakodásuk oly konok, hogy azokkal semmiféle közvetlen vagy közvetett érintkezésbe nem bocsátkoznak. Más indián törzsek, ha ellenségeskedésbe élnek is a portugálokkal, legalább bizonyos helyen és időben, némi piperékért az állatok bőreit kicserélik. A bogrék ezt sem teszik. Ha túlerőt látnak közeledni, az erdők homályiba tűnnek el, ha pedig ők érzik magukat erősebbeknek, azonnal támadnak.

Ha megsebesíttetnek és elfogatnak, semminemű segílyt vagy táplálékot nem fogadnak el. Inkább elvérzenek vagy éhen halnak.

Blumenau gyarmatot megtámadva, a túlszám által visszaverettek. Egyiknek közölök egy golyó oldalába furódott, másik a lábába. E két sebbel testében, még az Itajahy folyón átúszott, s a tulsó parton még mintegy 100

lépésre vánszorgott, mígnem a sok vérvesztés következtében összerogyott. Néhány gyarmatos csolnakra ülve átevezett. Sem ételt sem italt nem akart elfogadni, sem sebeit bekötni nem engedé, sőt még magához közeledni sem hagyott. Csak nagy erő megfeszítéssel sikerült tőle a nyilvesszőket elvenni s mikor már vég órája közeledett, egyik kezét az oldalán levő sebre tette, a másikkal a körülötte levő capim fűvet tépte, s azt arra tapasztgatta, hogy a vérzést meggátolja, azonban csak hamar elvérzett, s még utolsó tekintete is megvető büszkeségtől tündökölt.

Expediio a Tupinambák ellen.

A tartományi kormány gyakran kényszerítve van katonai vagy nemzetőri csapatok kiküldése által védelmezni ellenök a lakosság biztonságát.

Ily nagyobb, bár részben meghiusult expediio 1866-ban rendeztetett.

A bogrék ugyanis megtámadák a Frege-sia de Penhát (penhai plébániát). Támadásuk oly villámszerű volt, hogy mire az őket aztán visszaverő fegyveres nemzetőrség a helyszínére érkezett, már sokat lemészároltak, és a legrettenetesebb pusztitást vitték véghez.

További támadásaik ellen a nemzetőrség folytonosan örködve a kormánytól sietett segílyt kérni, s pár nap múlva az expediio mintegy 300 vidéki kirendelt nemzetőr, és 32

tartományi állandó rendőr (policia permanente) egy ügyes rabszolga kalauzsága alatt, ki egykor mint szökevény ez erdőkben éldegélt, megindult a bogrék e vidéket nyugtalanító törzsének felkeresésére.

A rendőrök lovaikat hátra hagyták. Az expeditio minden tagja 10 napra való mandioca lisztet, szárított húst és cachast vitt magával.

Az erdő gúzszerűleg, össze vissza nőtt ágai és indái közt máskép nem haladhatva, a legelől menőnek ki minden félórán az utána közvetlenül jövő által felváltatott, sokszor vadászásával kellett gyalog utat vágni. Ha folyóhoz érkeztek, az egész menet oszlopnak kettésével kellett áttevezni a magukkal vitt három kis könnyű csolnokon, — az ily átkeléssel fél napot is elveszítve.

Estére mindig sátort ütöttek, de tüzet rakni nem volt szabad, nehogy az által magukat elárulják. Ép úgy nem volt szabad semmi nemű vadra löni, vagy csak hangosan is beszélni.

A nemzetőrök nagyobb része rövid időn

megelégette az út fáradalmait és kellemetlenségeit. Éjjel tüzet nem rakhatva, arczuk, nyakok, testök csupa seb és daganat lőn a mosquido rajok csipéseitől, lábok pedig részint a lehullott bambusz tövisektől s más szúrós növényektől vérzett, ruháik a szúrós ágak által elszaggatva, és testök összevissza karmolva sebezve, — az expeditiótól elmaradtak s azon úton melyen jöttek, visszatértek.

Csak is a rendőrség és 24 elszántabb nemzetőr folytatta a mind inkább nehezebbé vált menetet.

A negyedik nap déltájban az elől menő rabszolga a csapatvezérnek jelenté, hogy közel vannak azon helyhez, hol a bogrék egy óriás figueira fa alatt tanyázni szoktak, s ajánlá hogy a csapat egy sűrű helyen húzza meg magát addig, míg ő az oda nem messze levő kis erdő-tisztást, hol a figueira van, megtekinti.

Jó félóra mulva azon hirrel tért vissza, hogy a bogrék, férfiak, nők s gyermekek — mintegy kétszázan — a nagy fa közelében déli pihenésöket tartják és hogy egy kutyát is ész-

revett, melyet Penha plébániából vittek magukkal. Az első terv az volt, hogy a kis erdőnyílás körülvéttetik, és így a meglepett tupinambák élve elfogatnak.

Ez azonban kivihetlen volt.

Az 56 emberre leolvadt expeditio vezére ugyanis nem sokára belátta, hogy ily kevés emberrel bajos kétszázat hermetice körülvenni, úgy hogy azok e gyenge gyűrűt, hol nekik tetszik keresztül ne törjék, sőt vitézeinek hősiességébe vetett bizalma daczára sem feledkezhetett meg azon körülményről, hogy a merész ügyes és óriás erejű bogrék, ha csak sejtik is, hogy ők többen vannak, egyenkint marczangolják szét a lánczba feloszlott lövészeket, kik közeli harcban az erdő indái által akadályozva, jelentékeny hátrányban lennének a majom mozgékonyaságú indiánokkal szemben, s szuronyaiknak ugyancsak kevés hasznát vehetnék saját védelmőkre.

Nem volt tehát egyéb választás mint vagy csúfosan visszavonulni, mit tenni nem akartak, vagy legalább becsület okáért sortüzet adni.

Az erdő széléhez érkeve, a hosszú sorban

egymás után egyenkint jövő emberek közelre zárakoztak, s egy jelre a menet beállítatva jobbra-balra a sűrűből kibontakozni kezdtek, hogy így aztán vonalból adandó sortűzzel lehessék meg az alvó csoportot.

Azonban ez sem volt oly könnyen kivihető.

Ugyanis a lövészeknek nagy része sehogy se tudott az indákon keresztül gyorsan utat törni. Vadászskéseikkel az útjokat gátoló ágakat vagdalni kezdék, ámde ez zaj nélkül nem történhetett. A csörtetés közben kutyaugatás hallatszott, s arra mindjárt iszonyú lárma és kapkodás a déli heverésökből felriasztott indiánok közt. A vad orditózások közül e kiáltást tisztán kilehetett venni „Bogre! Bogre! ba-bu!“, mely utóbbi szótagok hihetőleg puska-lövést jelentenek.

A tervezett sortűz tehát meghinsult, mert még egy harmada sem érkezett az erdő szélére a lövészeknek, s mikor az első pár puska lövés hallatszott, a bogrék, kik nagyobb erő által hívék magokat meglepetve, már az erdő beláthatatlan rengetegében tűntek el, hagyván hült helyöket mintha csak elfűjták volna őket.

Ilyenkor ugyanis e vadak azon taktikával élnek, hogy mint megriasztott csirkék minden irányban szerte széjjel futnak, iparkodva a sűrűben egyelőre elrejtőzni, később aztán biztos helyen újra összegyülekezve. Meglepetésök oly nagy volt, hogy nyilaikat se vitték mind magukkal, csak is maguk és gyermekeik megmentésére gondolva.

Hogy azonban az expeditio gyengeségének gyanuja bennök fel ne ébredjen, a portugálok jónak látták sűrűen lövöldözni, így a sok durrogatás által az első perczben megriadtakat hasznos távolban tartva.

Az expeditio a tanya-helyen majd száz kisebb nagyobb nyilat, néhány kosarat, veres bogyó füzért és egy fabélből készült inget talált, e zsákmánynyal pár nap mulva Itajahyba érkezve, honnan aztán az Santa Catarinába vitetett a tartományi kormányzósághoz.

A fabél ing mutatá, hogy a tupinambák közt cacico is volt. Az ing szegélye veres selyem és fekete közönséges czérnával volt felcífrázva, melyet valamely gyarmatból vittek

el, miután sem a selymet, sem a lent nem ismerik, és fonalaikat csak is fabélből készítik.

Néhány elorzott balta, kés s más apróbb vasszerszám szintén a talált tárgyak közt volt.

„Santissimo sacramento Villa de Itajahy“. A „Dom“ok. Itajahy kereskedelme. Átúsztatás a folyamokon. Olcsó lovak. Azok élelmezése és tartása. A brazíliaiak nyerge és egyéb lószerszámaik. A nők és gyermekek utazása lóháton.

Azonban hagyjuk a bogréket őserdőikben, s folytassuk utunkat az Itajahy folyamon.

Mielőtt tovább haladtunk volna, kikötötünk a folyam jobb partján fekvő Itajahy város előtt, tulajdonképi nevén: Santissimo sacramento villa de Itajahy.

A portugálok különösen szeretik a hosszú neveket, városoknál úgy mint személyeknél, s brazíliai ivadékaik erősen használják a vezetéknev előtti „de“ szócskát, pedig csak igen kevés nemes család van, melynek tagjai magukat a „Dom“ czimmal különböztetik meg

a pór eredetüektől. Daczára ennek, ez utóbbiak mégis szeltében használják a bitorlott „de“ praedicatum jelzõt. Azon hõsök ivadéakai, kik az ouriquei csatatéren, Dom Henriquez Alfonsót mint Portugál első fejedelmét a királyi méltóságra emelék vala — (kinek atyja a spanyol Tereza herczegnõ férje, a hagyomány szerint mint azt Camoes is emliti, egy Árpád-házbeli király második fia volt, s nejével hozományul a leoni királyságot kapta, melyet ugyan még elébb a móroktól kelle visszahódítani) — Braziliában már csak igen kevés család által vannak képviselve, pedig csupán ezeket illeti a „Dom“ czim, mint a kik még azon „Dom“-oknak egyenes származottjai, kik a Leon-Portugál királyság alapítói voltak.

Itajahy város, mely a hasonnevű kerületnek székhelye, ezelõtt csak mintegy 30 évvel épült s ma már közel 3500 lakossal bir.

Kémény nélküli házai többnyire fából építvék, s nagyon elszórvák.

A város kereskedelme, daczára annak, hogy a folyam torkolatán az áthajózás nem kis nehézségekkel jár, napról napra jobban

emelkedik. Kiviteli czikkei: kitűnő építészeti fák, deszkák és nyers termények mint szintén czukor, kávé, mandioca, dohány, bőrök és száritott hal.

A hajók sűrűn vitorláznak Rio de Janeiro és Itajahy közt, sőt olykor Európából is érkeznek hajók, leginkább Hamburgból. A német kikötőkből jövő két három árboczos hajók egyszersmind azon németországi gyarmatosokat szállítják ide, kik Brusque vagy Blumenau német gyarmatban szándékoznak megtelepedni, mely utóbbiba azok Itajahyból többnyire kisebb hajókon vagy csolnakokon szállítatnak.

A folyam másik partjával a közlekedés igen élénk, habár azon kezdetleges módon történik, mint Brazilia legtöbb vidékein t. i. az emberek csolnakon, az állatok usztatva.

Itt, valamint az egész santa catarinai tartományban, szekérről és kocsiról szó sincs.

Az őserdőn keresztül többnyire a tengerparttal párhuzamosan keskeny út (picada) van vágva, melyen csakis gyaloglók és lovasok utazhatnak. Híd e vidéken sehol sincs. Min-

den nagyobb folyó átjárásánál két három csolnak tartatik készen. Erről, és a szükséges csolnakosokról, az illető község tartozik gondoskodni. Egy ember átszállításáért 2, egy ló átúsztatásáért pedig 4 ventimet kell fizetni. Egy öt-hat öles vékony kötelet minden lovas a nyereg mellé köt, s ha valamely folyóhoz ér, legyen bár az olyan mint a Tisza, vagy a Duna, a nyeret a csolnakba teszi, maga pedig annak aljára kuporodva s lovát a kötélén húzva, azt a csolnak után úsztatja. Ez itt a folyam átkelések egyedüli módja. Ha az utas lova netalán a vízbe fúl, azzal legfőlebb 8—10 frtot veszített, mert a túlsó parton azonnal más lovat vehet.

Dél Braziliában e század elején egy ló közép ára két három forint volt, egy ököré egy két forint, különösen Rio Grande tartományban. Most már mindinkább felmegy az ára a ló és szarvasmarhának.

A santa catarinai tengerszoroson át egyszer jó tíz perczig úsztattam így lovamat, úgy hogy a szegény pára bár a Délamerikában leg-hiresebb coritibai fajból való volt, már úzás

közben bukdosni kezdett, s csak kevésbe múlt, hogy el nem merült. Alig birtam a mindinkább feszülő kötelet tartani, mígnem közeledve a parthoz a ló érezte, hogy lába földet ér, s elfogyó erejének végmegfeszítésével még pár ugrást téve, a partra vergődött, hol azonnal lefeküdt, s oly kimerült volt, hogy azt hívém, soha többé fel nem kél. Siettem köpenyemmel betakarni, hogy megne hűljön, bár ez szükségtelen elővigyázat volt, miután oly meleg víztől, mint a santa catarinai tengervíz, meg sem hűlhetett. Szegény állatnak jó félóra kellett míg erejét lassankint visszanyerte.

A santa catarinai lovak szinte a hires coritibai fajhoz tartoznak; közép nagyságúak, nyúlánk természetűek, kitartók és a sziklás hegyi kapaszkodókon majdnem oly biztos lépésűek, mint az öszvérek.

A ló nemesítést igen előmozditja azon körülmény, hogy a nép majdnem minden vásárnap délután a légkisebb városban is versenyfutásokat rendez.

Mi a lótápot illeti, az itt egészen más, mint Rio Grandéban, miután itt úgy szólván

semmi legelő és rét nincs. Nagy fáradsággal kell az erdő széléről az úgynevezett capim (magas vad muhar nem) fűvet, sőt gyakran ennek hiányában a kisebb csemeték zsenge ágait a lovak számára lesarlózni, majd azokat felváltva czukornáddal, mandioca liszttel, de főleg kukoriczával abrakolni, mivel szénának, zabnak híre sincs.

A lovak éjjel nappal, szép időben mint zivatarban a szabad ég alatt vannak. Istállót sehol se építenek, hanem éjszakára a lovakat a corrales-be zárják, mely nem egyéb, mint a község mellett czölöpökkel vagy deszkákkal körülkerített téres hely, s csak arra szolgál, hogy a lovak éjjel el ne barangoljanak.

A brazíliaik nyerge tökéletesen az mint a magyar alföldi bunda nyereg, azon különbséggel, hogy a lekötő heveder másfél arasz széles, s azt csak igen gyengén szoritják meg, mi a lónak nagy könnyebbségére szolgál, a nélkül hogy a gyenge lecsatolás miatt a nyereg ingadoznék, miután azt a farkszíj is tartja, mely épen úgy van alkalmazva, mint mi nálunk a hámos lovaknál.

Kengyel vasuk, mit túlságos hosszúra eresztenek meg, oly kicsi, hogy abba csakis a láb hegye fér be. Kantárszáruk rendkívül hosszú, minthogy ez nálok a kötőféket is pótolja. A lovas ugyanis, ha bárhol is leszáll, csak a kantárszárát előre húzza, s azt valami karó vagy faághoz akasztja, s legfeljebb ha sokáig kell valahol időznie, csatolja ki a zablát is.

A nők majdnem csak annyit s oly kitűnően lovagolnak, mint a férfiak, még pedig nem csak a múlovaglást különös szorgalommal tanuló delnők, de a legszegényebb sorsú gyarmatos leány is. Miután utazni csak is lóháton lehet, a lovaglást már szükségből is kivétel nélkül mindenkinek meg kell tanulnia.

Fiú mint lány gyermekek, már 5—6 éves korukban meglepő bátorsággal s ügyességgel űlik meg a lovat és nem egyszer kísérik szüleiket több napig tartó útra is.

Érdekes látványt nyújt az ily utazó család, hol férj, feleség néha csecsemővel ölében, a fiu és leány gyermekek, a nagypapa és nagy mama, karavánszerűleg mind lóháton utaznak.

Tovább csolnakázás az Itajahy folyamon. Vízi kigyók. Fatörzsek. Halak. Kis fajta crocodil. Vízi madarok. Fekete lúd. Rio Pequeno. A gözös bogár. Egy éj szabad ég alatt.

Itajahy városból a folyamon felfelé tovább haladtunk majd vitorlázva, majd evezve a szerint a mint azt a szél iránya és a folyam kanyarulatai megkivánták.

A városon felül a folyam mindkét partja sűrű bambusznáddal van benőve, melynek aljában számtalan vízi kigyó, teknős béka és vidra tartózkodik.

Közeledve csolnakunkkal a magas sással benőtt bambusz bokrokhoz, sokszor az evezővel csapkodtuk a csolnak mellett úszó kigyókat.

Óvatosan kellett gyakran kerülnünk a fo-

lyamon úszó nagy fatörzseket, melyeket a víz a hegyekből hozott magával.

Az Itajahy folyam partján lakó gyarmatos nép és az egész Itajahy város lakossága, tűzi fáját a folyamból fogja ki, s nem kényszerül az erdőben keresni száraz fát, miután a folyam a legkisebb áradásnál telve van nagy ramszok és ágakkal, melyeket aztán a víz a partra vet ki. Az áradat nem ritkán a legóriásabb cédrust is magával ragadja, s az ily elvénült fák a parton néhány nap alatt kiszáradva, a legjobb tűzi anyagot szolgáltatják.

A partot közvetlenül ellepő bambusz bokrokon túl, a vadon őserdő kezdődik, itt ott közel a parthoz egy gyarmattanya, vagy halászhely által megszakitva.

Az Itajahy folyam egyike a világ leghalásosabb folyamainak. Napszállat tájban a víz tükrén ezer meg ezer kisebb nagyobb hal veti fel magát játszva és viczkádozva, mi a víz folytonos gyűrűzését idézi elő.

Ilyenkor a két végű szigony vagy nagy hálóval történő halászat dúsan és gyorsan fizeti ki magát.

Legelterjedtebb hal itt a kitünő ízű, egy-egész két lábnyi hosszú tainha.

Ebből a halászok néha annyit fognak, hogy négyet ötöt lehet kapni a legkisebb pénz nemért t. i. egy ventimért.

A sok fajta hal közt, miben az Itajahy és mellékfolyói bővelkednek, említendő még a temblador vagyis a berzerejú reszkető angolna, a falánk egy-egész másfél láb hosszú, s nemcsak a halakat de még a vízi madarakat is nyíl sebességgel megtámadó piranha és a pirarucu (Arapaima gigas.)

A hegyes sziklás vidéken folyó Itajahy mentében nagyobb tavak nem lévén, alligator csak ritkán található, annak egy 4—5 lábnyi kisebb, a sás és bambusz bokrok közt tanyázó fajtáját kivéve, ez azonban sem erejére, sem nagyságára nem oly veszedelmes, mint az amazon vidéki 18—19 lábnyi hosszú jacarei.

Rendkívül gazdag e folyam vízi madarakban is. A vízszíne felett folyvást mindenféle kisebb nagyobb halászmadarak, többnyire fecskefarkuak seregelenek, melyeknek t. i. farkok csak két egyenes vékony hosszú tollból

áll. A gémek és vadkacsák az Itajahy mentében mindenütt nagy számmal találhatók. Ez utóbbiaknak egy fajtája lúd nagyságú s néha az egész folyamot ellepi. A vízi madarak közt legkitünőbb húsa van a fekete bűvár lúdnak, mely seregestül száll a vízen úszó fatörzsekre, az azokat kísérő kisebb halakat kapkodva.

Napszállat tájban érkeztünk azon pontra, hol a Rio Pequeno (kis folyó) az Itajahyba folyik, hol messze elterjedő narancs, gyermekfej nagyságú gyümölcsöt termő czitromfa, pálma, coccus, és banána ligetek, gazdag gyapot, kávé és cukor ültetvények közt néhány gyarmattanya, és egy nagyobb venda van, hol étel ital árultatik, egy nagy faszín pedig az utazó gyarmatosoknak hálólhelyül szolgál.

A faszín itt is tele levén bicho, fehér patkány, és más tisztátalan állatokkal, társaságunk egy része a vendába szállásolta be magát, én pedig a csolnakosok által a part ciprus bokrai mellett rakott tűzhez heveredtem, tudva hogy ahoz semmiféle kigyó vagy más alkalmatlan állat nem közeledik és a füst a mosquidókat annyira mennyire távol tartja.

A vendából szárított húst és mandioca lisztet hoztam. Nyárspecsenye és pirao vacsoramát, még banána narancs és egy csésze matté theával egészítettem ki.

Este felé egy előttem még ismeretlen dolog igen meglepett. „Hallgasson csak, így szólék az öreg kormányoshoz, ki a tűz körül szivarozott, gőzhajó közeledik.“ E szavaimra ő furcsán mosolygott. S midőn én újra figyelmeztettem a gőzhajó fűtyölésére, akkor mondá, hogy az nem gőzhajó, de egy bogár a tűz melletti bokorban, az ugynevezett insecto do vapor (gőzös bogár) mely esténként tökéletesen oly hangot ad, hogy az ember megesküdnék, hogy valamely távolból közeledő gőzös fűtyöl, pedig a kis bogár alig van néhány lépésnyire a hallgatótól.

Az éj gyönyörű volt. A csillagok a legtisztább fényben úsztak, és kivéve némely éjjeli állatnak a távolból hozzánk elhatott még előttem ismeretlen hangját, néhány a tűz körül vergődő nagy éji pillangót, a pálmalevelek rezgő susogását, a téglaszinű és kuvik nagyságú pálma harkályt, mely este és hajnal-

féle a pálmafákon hallatja panaszos sivitását, mi sem háborítá azon megható éji csendet, mely e sötét erdő-rengeteg felett honol, csillagsugár lepellel vonva be a szunyadó ős természet álmát.

Reggel felé nagy csepekben hullott alá a harmat, úgy hogy ruhám csupa víz lett, s a lég egyszerre annyira meghűlt, hogy lehetetlen volt tovább aludni, hanem siettünk a tüzet feléleszteni.

Napfelkeltekor igen erős déli szél kezdett zúgni az őserdő fáin felett, s a közelünkben levő narancs-liget fáinak aranyszínben játszó érettebb gyümölcseit mind a földre verte. Kilenz óra tájban azonban e borongós szeles időt teljes szélcsend és meleg napfény váltotta fel.

Tovább utazás gyalog az Itajahy mentében. Baqueirok. Gyarmattanyák. Háziállatok. Egy kis fajta kecske. Sertés tenyésztés. Margarida. Dohány ültetvények. Czukornád művelés. A czukor házi készítése. Melissa. Cachas. A trigonocephalus, és a veszedelmes jararaca kígyó.

Fekete kávé és piraó reggelinket elköltve, a további utazásra kelle gondolnunk. A santa catarinai ladik innen visszatért, s itt már csak egy kisebb montaria, vagyis vékony hosszú sebes járású folyam-csolnak állott rendelkezésünkre, bennünket Blumenauba szállítandó.

Rio Pequenótól Blumenauig, a folyammal párhuzamosan jó széles gyalogút vezet az erdőségen keresztül; a gyalogút mentében többnyire az Itajahy partján elszórtan, egyes gyarmatházak és ültetvények vannak.

Én tehát negyed magammal ez utat vá-

lasztottam annyival is inkább, mivel mindnyájan csak igen szorulva fértünk volna a csolnakban, és mert gyalog sokkal hamarabb érkezheténk Blumenaubá, mint a folyam kanyarulatait követni kénytelen csolnakon. Málhánkat a csolnakban hagyva, és fegyvereinket magunkhoz véve a picádán sebes gyaloglással megindulánk.

Útunk majd dombblejtőkön, majd sziklás hegyoldalon, majd lapályos helyeken vezetett.

Időnkint egy-egy gyarmattanyához érkeztünk, melynek udvara e vidéken többnyire karrókkal, vagy szúrós vöd ananász eleven sövénynyel van bekerítve, hogy a házi állatokat könnyebben meglehessen őrizni, s csak néhol látni egy kisebb terjedelmű legelőt az erdőirtásban, hol a szomszédos gazdák barmaikat a közösen fizetett baqueiro (barompásztor) őrizetére bizzák.

A szarvasmarha e vidéken kitűnő szépségű, s nyulánk termete, verhenyes színére és nagyságára nézve igen hasonlít a siciliai szép fajú szarvasmarhához, csak hogy még nagyobb és szarvai egyenesebbek. Korántsem oly ele-

ven és mozgékony azonban mint a magyarországi tulok.

Általában véve az itteni házi állatok sokkal szelidebbek mint Európában. Néha egy hatalmas növésű bika (ökröt nem is tartanak, miután az, az e vidéken úzótt mezei gazdálkodáshoz nem szükséges) az uton keresztül feködt, s felé közeledtünkkor meg sem mozdült, míg valami letört ággal fekvő helyéből fel nem vertük, a mikor aztán a gyalog úton mint valami jámbor bárány tovább lépdelt előttünk, míg oly helyre nem ért, hol az út szélesebb lévén, kissé oldalra kitérhetett.

Ép ily szelidek az itteni fakó színű kutyák is. Ha a házhoz közelít valaki nem is igen ugatnak, csak egyet vonítva, beszaladnak a házba.

Annak okát, hogy itt az állatok általában véve oly túlságosan szelidek, sőt lusták, sokan és talán nem ok nélkül a túlságosan nedves éghajlatnak tulajdonítják, melynek az állatok idegzetére tagadhatlan nem kis befolyása van.

Még minden házi állatok közt legélénkebb itt, egy zömök s főleg Itajahy város környé-

kén igen elterjedt kis fajta kecske. Ez állatocskák rendkívüli virgoncságát valódi mulatság nézni, — folytonosan ugrándoznak s a kuvasz kutyákat nem egyszer egész dühvel megkergetik. Egyébként e törpe kecskék igen házias állatkák. Csak egy cső kukoriczát, vagy egy marok mandiocalisztet kell nekik mutatni, s négy-öt száz lépésnyiről vidám ugrándozással és comicus bógicséléssel rohannak az emberhez, két lábön várva a nekik szánt táplálékot. A mint ragaszkodnak azonban az emberekhez, épúgy haragszanak a kutyákra, s jaj azon kuvasznak, melyet közre fogniok sikerül.

Juhot igen keveset tartanak az itteni gyarmatosok, részint mert nagy a legelő hiány, részint mert a juh itt igen sokféle betegségeknek van alávetve.

A sertéseket czölöphöz kötve hizlalják a széles levelű, s különösen e czélra ültetett margarida burgonya fajta növény gyökerei és törzsökével. Ezen tápláléktól az itteni kis fekete fajta sertés igen hamar hízik, húsa azonban kissé édeses, és szalonnája igen lágy lesz.

Gyönyörűek az itteni kávé és dohány ül-

tetvények, bár a dohány nem oly erős mint az észak-brazíliai, miután többnyire homokos földre ültetik. Levelei azonban rendkívül nagyra nőnek.

E vidék legnagyobb áldása, ellenmondatlanul az itt két- egész harmadfél öl magasra és két három újni vastagra is megnövő czukornád.

A czukornád ültetése azon előnnyel bír, hogy mind homok, mind agyag földben egyképen megterem, néha egy évben kétszer is ültethető, semmi különös megmívelést nem igényel, s a mint egy darab erdő kiirtatik, azonnal termesztethető. Az irtásföldön maradt tőkék, és el nem égett vastag fák növést nem gátolják, mint sok más a talaj teljes kitisztítása nélkül nem tenyésző növénynél.

A czukor ültetmény nem fizet ugyan egyszerre annyit mint a kávé, de átlagban véve még jövedelmezőbb, mert a termés semmi elemi csapásnak nincs kitéve, legfőlebb a sáskák pusztításának, melyek azonban csak minden 6-ik 7-ik évben lepik el az ültetményeket.

A czukornád, ha egyszer elültetik, többé

sémmi gondot nem igényel. Öt-hat hónap mulva learattatván, kévékbe köttetik. Egy hosszú (2—2½ öles kévét, két-három rövidebbre kell vágni, hogy könnyebben a sajtó alá lehessen illeszteni. A kévékből kisajtott kellemes zamatú czukorlevet az üstben mindaddig főzik, míg a vízrészek teljesen el nem párolognak, s a czukor sárga por alakjában az üst fenekére le nem ülepedett. Midőn a lé a legerősebben forr, habját külön edénybe szedik, e leszedett hab megsűrűdve, a legjobb zamatú mellissát (czukor-méz) adja, mely fris állapotjában a legtisztább szín-mézzel bátran versenyezhet. A legfinomabb doce sütemények, és a hires coccus, mango, és guyaba befőzöttek melissával készítettnek. Az erős chahas ital a már kisajtott nádkévékből főzetik.

Óvakodva kellett járnunk a sűrű czukor ültetvények közt, mert az igen kedvelt tartózkodási helye egy barnás-szürke sárgásba játszó mérges kigyónak (*trigonocephalus lachesis*), melynek csípése kikerülhetlen halált okoz.

Fegyverünkön kívül még mindenikünk botot is vitt magával, hogy az olykor majdnem

lábunk előtt csúszkáló kigyók ellen magunkat közvetlenül is védhessük.

A gyalogúton sokkal jobban kell a kigyókra vigyázni, mint az erdő legsűrűbb helyén is, mivel azok elhagyva árnyas rejtekeiket oda sietnek a napfényre sűtkérezni.

Majd egy gyönyörű színezetű korall kigyó fekszik a napfényes gyalogúton keresztül, majd egy vékony kis rövid fekete vékony jararaca szedi gyűrűbe tagjait, hogy a hozzá közelgőre vethesse magát. Ez itt minden kigyók közt a legveszedelmesebb. Csípése két percz alatt biztos halált okoz, ha csak a sebzett rész azonnal le nem vágatik, vagy tűzzel ki nem sűttetik. A gyarmatosok mihelyt jararacát látnak, mely szerencsére folytonos mozgásáról könnyen észrevehető, azonnal rá lőnek, s ha csak a fojtás egy darabkája érinti, tüstént élettelenül nyúlik el, miután a puskapornak legkisebb részecskéje is halálos mérég gyanánt hat reá.

Az úton sütkérező óriás kigyó.

Óriás kigyót egész utazásom alatt csak egyszer láttam. Egy napfényes délelőtt ugyanis néhányan Rio-Pequeno felé lovagoltunk. Én egy igen szép fehér öszvéren ültem s néhány lépésnyire a többieket megelőztem. A 3—4 lábnyi széles gyalogúton üggetve, egyszerre hátam megett a kiáltást hallom „guarda guarda a gibo a (vigyázzon, vigyázzon az óriás kigyó.) E szavakra a földre tekinték.

A gyalogúton keresztben fekvő egy gyönyörű szinezetű, de borzadalmas kinézésű boa constrictort láttam elnyújtózva, mintha életelen lett volna. A napon sütkérezett, s szögletes fejét csak lustán hintázá jobbra balra a föld felett, míg gránit szemei rémtüzet lövelének. A gyalogúton a kigyónak csak egy része

volt, testének többi hosszúsága a bokrok aljában mozgott, ha ugyan jobbra balra való lomha hajlongása, mozgásnak nevezhető, 20—25 lábnyi hosszúságban majd barna hátát, majd sárgás oldalát fekete foltjaival, majd ezüst színű pettyes felpuffadt gyomrát láttatá.

Azon perczen, midőn a kiáltást hallottam, az öszvér természeti okos ösztönénél fogva óvatosan felemelte lábát, s szépen keresztül lépdelt rajta, vigyázva nehogy lábával a szörnyek e királyának testét érintse.

Az utánam lovaglók jobb oldalra kerültek ki a kigyót, s alig tudtak a bokrok közül kibontakozni. Egyikünknek se jutott eszébe a rémállatot lövöldözéssel felingerelni, hanem mindnyájan vágatva nyargalánk odább, bár megvoltunk győződve, hogy az óriás kigyó még nem rég elnyelt prédájától oly puffadt állapotban van, hogy még két-három napig is emésztési nyugalmas heverését folytatandja.

A portugálok a kigyó gyűrűinek feszüléséről és gyomrának puffadtságáról, valamint hintálózó mozgásáról megismerék, hogy mintegy nyolcz-kilencz napja nyelhetett el valami

martalékot, s emésztési dermedtségéből csak most kezd kissé felelevenedni, s bár még a mellette elhaladókat nem támadja meg, de ingerelni mégis veszedelmes lehetne.

Mint a benszülött brazíliaiak beszélik, az óriás kigyó megkövesítő rémtekintetét a legbát-rabb állat sem bírja kiállani, s mintha gal-ván folyam járná át idegeit, se előre, se hátra nem mer mozdúlni. Tűz szemsugaraival az erdők vadjait, még a tigrist sem véve ki mint-egy a földhöz szegezi, — midőn prédáját úzi, gyűrűit hirtelen össze kapva, mint szemtanúk mondják, 4—5 ölnyre veti magát áldozatja után, s arról, miután azt gyűrűi közt össze-zúzta, letekerőzik, otthagyja, maga a legköze-zelebbi bokorhoz csúszik, melynek valamely vastagabb ágát farkával kétszer-háromszor kö-rül fonja. Ekkor ezen támaszpontból megölt prédája felé kinyúlik, s azt szájába fogva kissé közelébb húzza, s nyáltömeggel bevonva meg-kezd nagy erőlködéssel járó elnyelési műté-tét, melyet bevégezve farkát a bokorról lete-kergeti, s élettelenül elnyúlva az emésztés passivitásának zsibbatag álmába esik, s moz-

dulatlanságából csak a kilencedik tizedik nap kezd felocsódni, de még két hétig is csak lomha mozgásban nyilvánul lassankint ébredő életereje.

A taboleiro erdő. Nagy liliumok. A kígyókat leső Caoha. Cararacai madarak. Tanagres. Uraponga. Deliczkék (colibrík.) Vad ananász. Majmok. Majomsült. A meglőtt majom és kicsinyje Guyaba és figueira gyümölcs. A capucinus majom.

A Rio Pequenótól északnak fekvő cukor ültetményeken túl, a vidék szépségét igen emeli a változatosság; majd egy *taboleiro* vagyis lapályos ritkább erdőrészen haladtunk keresztül, hol az óriás nagyságú fehér és kék lilium tömött bokrai a fák alját egészen ellepik, s felséges illatárral fűszerezik a levegőt, majd a völgyek hajlásaiban a *serrado* (tömött erdő) sűrű facsoportjainak sötét homályiban folytattuk útunkat, hol a yatai pálma, és guyaba fák tetején néha meg meg szállalt a picádán csúszkáló kígyókra leskelődő *caoha*, oly kü-

lönös hangon, mintha a távolban valami ember kiáltott volna. Máskor ismét egy-egy fordulónál egy csapat kék és veres tollú cararacai repült el lármásan előttünk, — majd a bibor színű tanagres száldosott gyorsan egyik ágról a másikra.

Sokszor tévedésbe hozott bennünket az uraponga. Éles hangját néha a távolból hallottuk, s azt hívénk, hogy egészen közelünkben van valamely magas fán, — máskor pedig, midőn valóban közelünkben volt, azt hívénk hogy igen messze van. E csalódásnak sajátságos oka abban rejlik, hogy az uraponga hangja azon oldalra, a melyre a madár fordul igen erősen hangzik, míg ellenben visszafelé alig hallatszik.

Az itt úgyszólván minden lépten nyomon található hús forrásoknál az ananász virágaira és a bibor ardisia kelyhére néha majdnem csapatostól száldogáltak a sebes röptükben gyémánt és smaragd színben tündöklő deliczék (colibri.) A vadananász gyümölcse fehérebb és nem oly túlságosan édes mint a kerti ananá-

szé, de ízre azzal vetélkedik, s zamataja igen kellemes.

A majmok kedvelt tartózkodási helye szintén a serradó erdő. A magas fák tetejéről ritkán jönnek le, hanem egyik fa ágairól a másiknak közellevő ágára vetik magukat, s folyvást az erdőt befedő terebélyeken tanyázva csak is néhány perczre jönnek le a fáról, a legkisebb neszre ismét annak ágai közé menekülve.

Talán minden állatok közt legnehezebb majmot löni. Mindig a legnagyobb és legterebélyesebb fákon tartózkodván, mihelyt embert lát közeledni, tüstént elrejtőzik.

Az ember bizonyosan tudja hogy fenn van a fán, de nem láthatja. A törzságak hajlásai között a fa odúin vagy annak nagyobb ágain bokrosan növő cactus csomók közt oly ügyesen elbúvik, hogy a legélesebb szem sem képes felfedezni, s rejtekéből mindaddig nem mozdul, míg a vadász a fától messze el nem távozott. Bár az *assado do macaco* (majomsült) ris és paprikával kitűnő ételnek tartatik, mindazáltal a portugálok ez ártatlan

állatokra nem igen vadásznak, kivéven akkor, midőn kis majmot akarnak fogni, miután ez legkönnyebben az által éretik el, ha az anyát lelövik, vagy legalább megsebzik.

1865-ben a Santa Catarina és Itajahy között fekvő cambriui erdőben láttam ily módon egy kis majmot elfogni. Az anya-majom egy figueira fa tetején ült, s épen ölében tartotta kicsinyjét, midőn egy portugál gyarmatos meglőtte. A fáról a kicsinyvel együtt lezuhant, mely keserves nyöszörgést hallatott megsebzett anyja körül ugrádozva, ez pedig ömlő vérét mint egy második Julián markával hányta az ég felé, míg pár percz mulva megszűnt élni.

A majmoknak legkedvesebb eledelök a baraczk nagyságu, sárga, édeses, lágy s az itteni erdőkben igen bőven találató guyaba. A merre mentünk mindenütt a földön hevert e gyümölcs, mit a fáról a majmok vertek le. Azon kártékony természettel bírnak ugyanis, hogy tízszer annyi gyümölcsöt levernek, mint a mennyit megesznek, minek mégis azon jó oldala van, hogy nem kell a gyümölcsért a

fára mászni, mi a 18—20 öl magas guyaba és figueira fánál nagy feladat is volna.

Ez utóbbinak gyümölcse az olasz fügéhez hasonlít, csak hogy nem oly édes. Az itteni erdőben sajátkép már azon gyümölcsből is meg lehetne élni, mit a majmok a fákról levernek.

Épen egy óriás figueirához közeledtünk, és már messziről észrevettük hogy a fa tetejéről a gyümölcs ugyancsak potyog. A felső ágak sűrűen el voltak borítva cactus és az ezüst színű tilandsia fagyöszszel, melynek hosszú lelógó lágyszálaiból a lakosok párnákat szoktak készíteni.

A gyümölcs folytonos hullása által figyelmessé tétetve megállottunk, s a fa tetején a sűrű terebély és tilandsia közt pillanatra egy pár igen szép példány csuklyás kucsföd (cebus capucinus) majmot láttunk, midőn épen erősen dézmálta a figueira gyümölcsét.

Bár helyünkből nem mozdultunk, mégis mihamar észrevéteténk általok, s pár pillanat alatt oly ügyesen elrejtöztek, mintha ott se ettek volna. Alig egy perczre láthatánk még

az egyiknek feketés hajzattal benőtt fejét, és fehér szürke arczát barnás szakálával. Mihamar teljesen láthatlanná téve magát az óriási ágak és sűrű levelek közt.

Az aipim és talha gyökér-burgonya fajok. A nagy s veres bélű batata doce. A piroll madarak. A szép tollú Tucán.

Midőn a serrado erdőből kiértünk, a nap már hanyatló félben volt. A legközelebbi gyarmattanyához czukornád, kukoricza, mandioca, aipim és talha ültetvények közt közeledtünk.

Az aipim galagonya nagyságú bokor s 2—3 lábnyi hosszú fehér bélű 5—6 fontot nyomó gyökere, minden idáig ismert burgonyafajok közt a legizletesebb, és hasznosságára mint pótkenyér, a mandiocával vetélkedik. Egy nagyobb fajtája a talha, de ennek gyökere sokkal keményebb, és az abból készített ételek nehezebb emésztetűek.

Az aipim igen dúsan terem. Egy bokor alatt 6—8 gyökér is van s megmivelése igen

kevés munkát igényel. Gyökere meghámozva s egyszerűen vízbe megfőzve, igen ízletes és egészséges eledel, ezenkívül még többféle igen finom tészta neműt is készítenek belőle. A mandioca és az édes ízű gyökér burgonya fajok, egyik áldását képezik Brazília erdős vidékeinek.

Ép ily gazdagon terem itt a coccus nagyságú és veres bélű édes burgonya (batata doce), melynek azon sajátsága van, hogy megfőzve hetekig is eláll, sőt mindinkább édesebbé válik.

A gyarmattanya környékén legelésző tehének hátán sok pirollt láttunk szálldosni. A közeli fákról két ily madarat le is lőttünk, épen midőn nagy lármával a fáról lelógó hosszú zacskó alakú fészke körül repkedett.

Nemsokára ismét az erdőn keresztül vezetett útunk, s egy vizesés mellett a piros és fekete tollazatú és aránylag igen hosszú kampós csőrű tucán mélabús hangja vonta magára figyelmünket. A tucán, az új világ ezen egyik legszebb madara, mindig a legmagasabb fákra száll. Az őszi hónapokban (martius, aprilis,

május) igen meghízik, s ilyenkor húsa nagyon ízletes. Útközben hatot lelőttünk, s így már két napra is elvöltünk látva a legfinomabb vad-hússal.

Éji szállás egy gyarmattanyán. Fandangó táncz.

Még félnapi járásra voltunk Blumenautól, midőn az est leszállott. Kettőzött léptekkel siettünk tehát az épen legközelebb eső gyarmatházhoz.

A tulajdonos egy öreg holsteini német volt, kinek azonban gyermekei már jobban beszéltek portugálúl, mint németül. Alig hogy megérkeztünk, lódobogást hallánk, s nemso-kára néhány portugál utas, ki Sao Joséből érkezett, az udvarba vágatott, szintén szállást kérve éjjelre.

Az öreg holsteini háza egyszersmind vanda volt, mely bárkinek is 6 ventim fizetés mellett éji tanyául szolgált.

Thea, zuruma (dinnye káposzta) szárított capibari (vízi disznó) húsból és banánából álló vacsoránkat elköltve, még egy ideig jóízűn beszélgettünk a háznéppel és a sao joséi utasokkal, kik közül az egyik a nyereg kápán magával hozott violán néhány bahiai fandangóval villanyozá fel a csakhamar megbarátkozott társaságot. Az általános jókedvben magam is szívesen vállalkoztam egy fandangóra a germán eredetű házi gazda egyik csinos szőke leányával.

Éjfél lehetett, midőn a mulatságnak vége szakadt, s a sebes gyaloglástól fáradt levén, alig vártam hogy lefekhessem. A pálma gerendákból épített ház földtalaján, hol előbb fandangóztunk, csinos tánczosném brazíliai szokás szerint előbb tüzet rakott, hogy a mosquidók és carapatók alvásunkat ne háborgassák. Az itteni gyarmatházak falai, többnyire ketté hasított és egymásra fektetett pálma gerendákból vannak összetákolva. Kémény nem levén, a füst a fedélzeten és a gerendák közti réseken megy ki.

A füst elűzte a mosquidókat s a szőke

Márta a szokott ágykészletet, vagyis a gyékényt és vékony takarókat a vendégek számára elrendezve jó éjt mondott, mi pedig fáradtak levén, álmra hajtánk fejünket.

Blumenau.

A városhely és gyarmat. A gyarmat alapítása és jelen viszonyai. A rabszolgatartás tilalma. Doctor Blumenau érdemei a gyarmatiügy előmozdítását illetőleg. Helyhatóság. Iskolák. Népeség. Építészet. Kereskedelem. A helyiség vázolata.

Hajnalban mikor felébredtünk, az ügyes gyarmatos leány már készen volt fekete kávé reggelinkkel, s mi még napfelkölte előtt elindulánk.

Épen vasárnap levén, útközben igen sok lovassal és lovasnővel találkoztunk, kik a vidékről, a Blumenaun jóval innen fekvő kápolnához siettek isteni tiszteletre.

Délelőtti tizenegy órakor érkeztünk Blumenauba, mely mindössze, néhány részint fa részint téglából épült házból áll.

Ez csak is a szoros értelemben vett Blu-

menau, az úgynevezett városhely, — maga a gyarmat azonban, melynek nagyobb része még ki nem irtott őserdőkből áll, az Itajahy folyam mindkét oldalán, valamint a Rio Testo és Rio Benedicto mellékfolyók partjain, több négyszög mértföldnyi terjedelmű.

A gyarmat alapítója a braunschweigi származású Blumenau jogtudor, ezelőtt mintegy 19 évvel telepedett meg e rengeteg erdőségben, néhány rokona és barátjával.

A népesség, mely ma már 3000-hez közel jár, eleinte csak lassan lassan növekedett. — 1864-ben már néhány ezer hold volt kiirtva s részben megművelve, Blumenau gyarmat városi jogot nyert, s azon kiváltságban részesült, — hogy határában rabszolgát tartani nem szabad, nehogy az által a földművelés és a munka versenyét, egyes gazdagabb rabszolgatartó birtokosok gátolhassák.

Ott ugyanis, hol sok rabszolga tartatik, a szegényebb néposztály még napszámhoz sem juthat, mivel a munkaadó gazdagabb birtokosok minden dolgot rabszolgáikkal végeztetnek. Ez az oka annak, hogy Braziliában a

napszám aránylag a többi amerikai országokhoz képest rendkívül olcsó, — úgy hogy például a délamerikai köztársaságokban mint Bolivia, Equador vagy Peruban a napszám 4—8 frt, sőt több is; Braziliában 1, legfőlebb 1½ frt; de e csekély kereset is csak oly helyeken van biztosítva a szegény népnek, hol kevés vagy semmi rabszolga nincs. Ezért kötötte ki dr. Blumenau szerződésileg, hogy gyarmatának területében rabszolgákat tartani ne lehessen. Így legalább a Németországból megérkezettek mindjárt munkát kaphatnak, addig is, míg saját földjüket gyümölcsözővé tehetik.

A kormány a városhely közelében némi távolságra utakat és a nagyobb patakokon egy-két hidat is építtetett, úgy hogy a város környékén mintegy félórányi távolságig szekerek is járhatnak. A kisebb hajók az Itajahy torkolatától egész a város alá jönnek, sőt a folyam már kisebb gőzösök által is bejárattott, s az Itajahy partján a város mellett áruemelő gép is állíttatott fel.

Dr. Blumenau ki az egész gyarmat terü-

letet mintegy tizennégyezer forintért vette a kormánytól örökáron, azt néhány év előtt miután már jó része meg volt mívelve, 200,000 frtért adta vissza, egyéb jogok közt kikötve magának élethosszig az igazgatói hivatalt 8000 frt évi fizetéssel, s ezenkívül fentartva magának örökjoggal néhány ezer holdat, melynek egy része már szintén meg van mívelve.

A gyarmat fejlődése főleg 1860. óta igen nagy haladást tett, mi legfőképp dr. Blumenau érdeme, ki a közös anyagi és szellemi jólét előmozdításában fáradhatlan.

Az érkező gyarmatosokat miud tanácscsal mind tettel segíti. A szegényebbeknek a kormány által utalványozott előlegén felül, még saját magáéból is előlegez, ellátja őket a szükséges házi vetemény-magokkal, ültetmény-gyökerekkel, házi és mezei szerszámokkal, sőt ha épen szükséges, ruházattal is.

Ép ily kiváló gondot fordít a társulati szellem meghonosítására. E végből lövész-ének- zene és olvasó együletet alakított. Az esős évszakban s néha nyáron is színdarab-

kat, bálákat, ünnepeket rendez, könyvtárról, hirlapokról gondoskodik, s háza valódi önzetlen vendégszeretettel mindenkinek nyitva áll, szóval mindent elkövet az egyesek mint a község jólétéért, s méltán a gyarmat atyjának neveztetik.

Blumenau részére a gyarmatosítás terén nyert érdemekért az 1867-iki világkiállításon 12 jutalom közül 100,000 frank ítéltetett „a nép javának czélszerű gyarmatosítás, földművelés és az ipar emelése általi előmozdításaért.”

Jelenleg a gyarmat már rendes helyhatósági és választási jogokkal bír, legujabban heti lap is jelenik meg, s a népnevelés mindinkább emelkedik. A gyarmat határában már két fi- és egy leány iskola is van.

A népesség növekedésére sok ideig gátlólag hatott azon körülmény, hogy Poroszország a kivándorlók elé különféle akadályokat gördített, melyeken azonban pár év előtt szerződésileg segítve lőn, s a gyarmatban porosz consulság is állitatott fel. A jelenlegi porosz

consul dr. Blumenau igen mívelt s köztiszteltben álló unokaöcscse.

A kereskedelem és ipar szintén kellő haladásnak örvend. A város-helyen pár igen jól berendezett bolt van, mely közvetlenül Hamburgból kapja áruit. Dr. Blumenau azt is közölte, hogy a gyarmatosok Hamburgig semmit sem fizetnek leveleikért, valamint saját elszállíttatásukért sem, egész Blumenauig.

A gyarmatosok közt sok mesterember lévén, az ipar mindinkább emelkedik, úgy hogy a külkereskedelmi cikkeken kívül majdnem mindent helyben ellehet készíttetni.

Mi az építészetet illeti, a házak ugyan többnyire csak pálma gerendákból vannak összerakva, azonban a tégláégetés és a fűrészmalomok terjedni kezdvén, az építkezésbe is nagy javulás állott be. Idáig még ugyan alig van két ház tiszta téglából épülve, de már több háznak legalább alapja téglából készült, a falak pedig vegyest téglá és fából.

Blumenau város, az Itajahy tolyam egy nagyobb kanyarulatánál fekszik, minden oldalról kisebb nagyobb patakokkal és forrásokkal körülvé-

ve, melyek a legfelségesebb ivó vizet szolgáltatják. Északi részén magánosan álló kis hegy emelkedik, melynek tetejéről a gyarmat-igazgató coccus fái büszkén tekintenek a hegy lábánál folyó Itajahyra. A kis hegy háta megett kezdődnek a rengeteg őserdők, míg a város déli oldalán, az úgynevezett kis folyó banánák és momao fák közt kigyózik, lapályos és szépen megmívelt térségen, hol különféle ültetmények díszlenek erdők és hegyektől környezetten. A nyugati oldalon a folyó mellett felfelé a hullámdad vidék mindinkább emelkedik, mígnem az utas sziklás hegyek közé jut, hol a Benedicto és Itajahy folyamok vízeséseinek tompa moraja hallatszik a beláthatatlan erdőségben.

Az e hegységen túlfekvő fensíkot csak is 1867-ben sikerült felfedezni.

*Beszállásolás. A fehér kigyó. Mosquidók. Varangyok.
Vándor-hangyák. A Tanajuras hangya.*

Blumenauban egyelőre az újonnan érkező gyarmatosok számára fából épített házba, mely ugyan félszernek is beillett, szállásoltuk be magunkat.

A mint a több bútornélküli szobára felsztott félszer ajtaját számunkra a gyarmatigazgatói titkár kinyitotta, egy 2 öl hosszú fehér kigyó csúszott ki onnan. A titkár a kigyót agyon verte, mit dr. Blumenau igen rossz néven vett. E fehér kigyó ugyanis teljesen ártalmatlan, sőt a leghasznosabb állatok egyike, miután az, az itt nagy számmal levő fehér patkányokat és varangyokat pusztítja.

A doctor által igen szívesen fogadtattunk,

egszersmind a kormány által engedélyezett előleget felvettük.

Társaságunk egy része a Doctorhoz szólásolt, én pedig néhányad magammal új faház lakásunk előtt tüzet rakva, a tucánok és pirollokból hatalmas paprikást készítettem, a pimenti nevű, som kicsiségű, de igen erős paprikával. Ezenkívül a Doctor egy üveg bordeauxit, banánát és narancsot is küldött számunkra.

Szállásunkon nem levén semmi más butor, mint a deszkából készült magas fekvőhely, a mellettünk csörgedező kis forrás partjáról capim fűvet sarlóztam. Ez volt derekaljat és madráczot helyettesítendő. E sűrű fűben igen sok kigyó tartózkodik, és sarlózás közben ugyancsak óvatosan kellett lépdelnem.

Bár a capim fűből jó puha ágyat készítettem magamnak, mégis úgyszólván egész éjjel a szemem se hunytam be. Midőn kissé elszunnyadtam, a patkányok kezdtek ugrándozni rajtam keresztül, aztán az alattam levő fűben is mozgott valami, mi képzelődésemet annyira felizgatá, hogy lehetetlen volt aludnom. Vagy hússzor gyertyát gyújtottam, ilyenkor egy két

patkány rohant ki a deszkák közt levő lyukakon, baráták futottak ki fű madráczómból, és a mosquidók és sancudók kegyetlenül összemartak.

El is határoztam, hogy másnap mindjárt a szomszédságban levő vendába szállásolom be magam, mit meg is tettem. Első éjjel azonban ott sem nyugodhattam, mert még el sem oltottam a gyertyát, már is a földre vetett gyékény-ágyam közelében oly undorító két nagy fehér varangyot pillantottam meg, hogy azonnal hideg veriték lepett el, s nem háltam volna a földön egész Braziliáért sem.

Gyékényemet a másik szobába vittem, s az asztal közepére teritettem. Jó darabig hallgattam még a sipka nagyságú fehér és barna színű varangyok csappogó ugrándozásait a szoba talajzatán. Tudva azonban hogy hozzám az asztalra még se ugorhatnak fel, az éj hátra levő részét nyugodtan töltém.

Másnap új szállásomon sajátságos tüneteknek voltam tanuja. A mint reggeli sétám után visszaérkezve a kerten keresztül a szobába akarok menni, a kert bokrai közt már

messziről egy hosszú fehér széles szalag formát vettem észre; miriád és miriád fehér hangya volt az, mint minden ízében mozgó oszlop, sietve a szoba felé. Szobánkat e vándor hangyáktól megmentendő, azok menet iránya felé tüzet raktam, mi aztán a hangyasereget a szoba ajtajától tiszteletes távolban tartá. Az utazó hangyák néha órányi hosszú mozgó oszlopot képeznek, s mindent mit útjukban találnak, felemésztenek. Ha valamely házba bejőnek, csak is tűzzel és füsttel lehet azokat kiűzni.

Szintén igen kellemetlen fajtája e vidéken a hangyáknak a kis fekete hangya, mely gyakran rútol összezsipdesi az embert. Az ültetvények pusztítója a nagy veres hangya, és a 7—9 láb magas 5—6 láb széles bolyt rakó *Tanajuras* vagy más néven *Sauva*. Fészkét puskaporral kell szétrobbantani, részint mert rendkívül szilárd alkotásu, részint mert ha kapával bontják szét, a hangyák ki nem irtatnak, sőt még pusztítóbbá válnak.

Ohajtván még az esős évszak beállta előtt legalább oly kis darabka erdőt kiirtani,

mely a legszükségesebb házi veteménynek és néhány kávéfácskának elültetésére elegendő, — a doctortól két embert kértem, kik a vidéket jól ismerik. Ezeket néhány hétre azonnal szolgálatomba is fogadtam.

Bevásárlás és elindulás az őserdőbe. A rio benedictói vizesés. Az őserdő növényzete. Az erdők legsűrűbbje.

Elindulásunk előtt a szükséges bevásárlásokat megtettem; lőkészletet, vadászkést, pár erős bakancsot, pokróczot, főző vasedényeket s egyéb legszükségesebb házi eszközöket, valamint az erdőirtáshoz szükséges szerszámokat.

Mindezt és pár hónapra való szárított húst, mandioca lisztet, sót, pimentit, szalonnát, cukrot, kávé, théát, cachast (rum helyett) egy erős lóra felrakva, dél tájban megindultunk az Itajahy folyam jobb partján felfelé vezető úton, mely előbb téresebb helyeken és sűrűbb fültetvények közt, később pedig mindinkább hegyes vidékeken vezetett.

A ló a sok mindenféle málhával igen meg-

levén terhelve, csak lassan haladhatánk. Az éjet egy útba eső gyarmattanyán töltöttük, s csak is másnap déltájban értük el a Rio Benedictót. E folyó néhol átgázolható, a fő átjárás pedig, hova a széles gyalogúton mentünk egy vizesésnél van, melynek tompa zúgását az erdő sűrűjén keresztül már messziről hallottuk.

Megérkezve e festői ponthoz, a természet csoda szépsége bűv álomkép gyanánt lepett meg.

A gyémánt tisztaságú alig 6—8 ölnyi széles folyó, itt egy szikla medenczébe terjed el, melyben folyása majdnem észrevehetlen. A medence alsó párkánya 3—4 lépés széles, s természetes híd gyanánt vonul keresztül a folyón.

Ez átjárás hosszában, mint a folyamon keresztül felállított neptuni örök, a vízből fekete kúp és tört oszlop alakú sziklák emelkednek ki, s közöttük az esés által fehér tájtékká váló víztömegek az egy öllel lejjebb fekvő medenczébe rohannak. Némely kiálló nagyobb sziklán a mirtus örök zöldje mosolyog a habok moraja felett.

A két hegy közt levő vízesést minden oldalról óriás facsoportozatok veszik körül, ez elrejtett hely andalító bájait majdnem egész nap árnyékban tartva. A ták terebély-koronái a légyszellő fuvallatában egymásfelé hajlongnak, s a sötétzöld lombozat levelei rezgő susogással játszanak a magasról lecsüngő inda kiscsengetyű alakú virágaival. Mikor a szél erősebben hajlongtatja a fák koronáit, valószínű virágosó hull alá, melyet aztán a fehér habok magukkal tova ragadnak.

A hosszú szálú inda s a fehér vereses és sárgás virágú *solandra grandiflora*, — a palmita, zamumeira, czedrus és a 100—110' magas *figueira* csoportozatok ágaira kapaszkodva, az erdőt valószínű virágmennyezettel vonja be; míg a fák roppant terjedelmű törzsei közt a szúrós *smilaceák*, a *cucurbitaceák* messziről fénylő narancs-piros virágaikkal, a gyönyörű biborszínű *ardisiák* s a magas és sűrű liliombokrok nagy kék virágai mosolyognak a szemlélő felé, a tömött sötétzöld színű, széles majd sima majd reczés paraj levelű *tropicus dudva* fajok, s a másfél öles fű között.

Itt ott a nedves helyeken az ernyő le-
velű, mérges nedvű s erős illatú aroidák
gyöngéd rózsaszínben játszó virága látszik, a
nagy fejes torzsa alakú és csomagos virágú
arum, colocasia, a gyógy-gyökerű kálmos (aco-
rus), ambrosiana s más kontyvirágok társasá-
gában.

A fák és virágok közt kis fajta zöldes és
vereses méhek, szebbnél szebb lepék és pil-
langók, a kékes Menelaus, Laertes s Adonis
szálldosnak ide oda, majd egy kis felhőhöz
hasonló mosquidó raj emelkedik fel a folyam
partján, majd egy pár Hesperia száll valamely
fának oldalára, csupán két felső szárnyát emel-
ve fel, majd szivárvány színben játszó deliczék
zúgnak a napfényes légben a legközelebbi vi-
rág körül. Egy-két deliczére veréb göbecscsel
lőttem is, azonban lehetetlen volt e piczi ma-
darat a cactuszok közt megtalálni.

A folyamon szakadozott töltés gyanánt
keresztül húzódó sziklapárkányon, csak nagy
ügygyel-bajjal birtuk átvezetni tehervivő lo-
vunkat, jobbról balról mellette menve, ne-
hogy a sikamlós szikla lejtőn a medenczébe

essék, vagy épen a vízesésbe sodortassék. A párkány majdnem mindenütt kilátszik a vízből, de sok helyütt szúrós, gödrös és repedéses, ugyancsak résen kellett tehát állnunk, mikor a ló párszor meg-megsiklott, azonban mégis szerencsésen a túlpartra érkeztünk.

Itt már a vidék mindinkább a hegyes és sziklás tájék jellegét ölti magára, s mindinkább a braziliai kifejezéssel úgynevezett „matto carrasco“ vagyis az őserdők legsűrűbbjének részeibe érkeztünk.*)

A vízeséstől nyugat felé az Itajahy folyam jobb partján a széles gyalogút, hegyen völgyön és patakokon átvonulva, egész a gyarmat végső határáig vezet az erdőségen keresztül.

A lovat és málhát egyelőre egy a gyalogút mellett lakó gyarmatosnál hagytuk azon megbízással, hogy a lovat küldje vissza Blumenauba, s a málhát csak később hozza utánnunk,

*) A braziliaiak az őserdőt általában szűz-erdőnek („matto virgem“) nevezik. A „matto carrasco“ szóról szóra: „hóhér erdő.“

választandó tanyánkra; mi pedig a sziklás gyakorlaton tovább mentünk.

Vadászattal nem akartuk az időt tölteni, mert sietnünk kellett, hogy még az nap ne csak a mivelendő földet kiválaszthassuk, de éji tanyánkat is berendezhessük.

A braziliai vadászat módja. Vadpulykák és vadtyukok. Inhambu. Foglyok. Kajdácok. A párja után búsongó zöld galamb. Pombinha. Jacubemben.

Mintegy két órai sebes gyaloglás után egy szelidebb hegylejtőre értünk, melyet ültetvényezésre mindnyájan igen alkalmas földtalajnak ismertünk fel.

Itt tehát útunkról az erdőbe tértünk, hogy azon keresztül az Itajahy folyam partjára juthassunk, mi ugyan az erdő roppant sűrűsége miatt nem kis feladat volt. Vadászskéseinkkel majdnem lépésről lépésre kellett utat vágni magunknak s az általunk ily módon készített új gyalogút mentében egyszersmind felismerhetőbb jelző gallyakat is raktunk keresztbe, hogy jövőre valamikép el ne tévedjünk. Ott pedig hol a gyarmati gyalogúttól az erdőbe

letértünk, két fiatal palmitát tettünk keresztbe, hogy a málha-hozó gyarmatos tudjon bennünket hol keresni.

Örömmel vettem észre, hogy új birtokon egy nagyobb és néhány kisebb patak is folyik keresztül.

Bármennyire siettünk is, és bármennyire nem akartuk az időt vadászattal tölteni, mégis lehetetlen volt hogy pár lövést ne tegyünk.

Különösen gazdag e vidék a vadtyúk, fogoly és vadpulyka több nemeiben, melyek csapatostól futkároznak, a fák alatt a fűmagot szedegetve.

A vadásznak itt nem kell kereséssel fáradni, mint Europa erdőiben, csupán jó hallással bírnia. A gyalogúton csendesen haladva, nem szükség sem jobbra sem balra vizsgáldnia, sőt ezt nem is teheti, miután folyvást lába elé kell néznie, nehogy valamely az úton sűtkérező kigyóra hágjon.

Ha az erdő síri csendében jobbra vagy balra a legkisebb neszt hallja, meg kell állnia, mert biztos lehet, hogy ott 5—10 lépésnyire valami vad van, mely ha ő megmozdúl, azon-

nal tovább szalad, és végkép elrejtőzik, míg ha a vadász nem mozdul, a szegény vad nem ismerve még a veszélyt, úgyszólván kedélyesen tekintget reá, s 8—10 lépésről hagyja magát agyon puffantani.

E vadászmodot híven követve néhány igen kövér és finom húsú macucót (fekete szürkés vadtyuk) egy pár, — minden brazíliai madarak közt legfinomabb húsú in ham but (cripturus cireneus) és foglyot lőttünk.

Az itt ott seregestől élő számtalan kisebb nagyobb madárfajok gyönyörű színezete és élénksége, kellemesen megvidámítja ez elrejtett helyek magányát. Több száz mindenféle színezetű kis madár repdes egyik fáról a másikra, a kopogó s visitó harkályok, a légy kapók több nemei, az élénk papagájok csoportjai, az ágról ágra repdeső nyugtalan zamumeirók, a gerle és galamb több fajtája, változatos és kedves látványt nyújtanak e homályos vadon közepette.

Egyik legkedvesebb madár ezek közt a fényes zöld színezetű nagy p o m b a i n s e p a r a v e l (elkülönözhetlen galamb.) Mindig kettő van együtt, s ha az egyiket a vadász lelövi

a másik nem repül tovább, ha kővel dobálják is, hanem leesett párja felett búsong. E pombák oly szépek és kedvesek, hogy mindig sajnáltam rájuk lőni.

Még kedvesebbek a különféle színezetű és csapatostól ide oda száldosó pompinha kis galambfajok, melyek alig nagyobbak mint a sármány vagy seregély.

A patakhöz közeledve, az annak partján levő palmita ágán, a sűrűn keresztül egy nagy fekete tömeget láttunk himbálódni, de nem vehettük ki, hogy mi lehet. Utálatos rémhangjáról azonban felismertük mihamar, hogy jacubembem, vagyis a vadvapulyka egy nagyobb fajtája. A lombzatokon keresztül célba vevém a csak homályosan mutatkozó fekete tömeget, s az a lövés után a patak partjára zuhant.

E három négy napra való finom pecsenyét vállunkra vetve, tovább folytattuk útunkat, s nem sokára az Itajahy folyam partjához érkeztünk.

A rancho (kunyhó) összeállítása. A fedő bambusz. Halászat. Az éj az őserdőben. Aguti nyúl. Éjjeli majmok. Lajhár. Onka. A saiba. Joao de Barros. Kajdács siilt.

Tanyánkat azon ponttal szemközt választottuk, a hol a széles folyam egy pálmafás nagy sziget csúcsa által, két ágra osztatik.

A parthoz érkeve, fekete ludak, vad kacsák és bukdárok százai, a vizet szárnyaikkal verdesve repültek fel, s a túlsó part mellett nagy lármával ismét leszálltak.

Mindenek előtt néhány négyszög ölnyi tért siettünk kiirtani, hogy legyen hol egyelőre is ranchót készíteni.

Két kisebb figueira és két vékonyabb palmitát levágtunk, de azok nem dültek le mindjárt, mert a sűrű cipó (fekete inda) és né-

hány bambuszszál egy nagyobb fához mintegy oda kötözve tartották.

Le kellett tehát ezeket is vágni, mi nagy fáradság után megtörténvén, mind az öt fa hatalmas recsegéssel, ropogás és zugással dült a folyamba, lezuhanó ágaival a vizet magasra felcsapva.

Ekkor még a közeli bokrokat s egyéb csemetéket és dudvákat kellett eltisztítanunk, mit elvégezve az itt minden lépten-nyomon található fedő bambusz ágakból, melyeknek hosszúkás levelei szépen egymásra simulnak, gyékény formá fedelet késziténk, azt négy vékony, földbe szúrt rúdra feltettük, s nagy pálma leveleket rakva rá, ranchónk fél óra alatt készen volt.

Közelünkben száraz fát is találtunk, mit éjjelre rakásra összehordtunk, hogy a tüzet folyvást legyen mivel táplálni.

Pár horgot is hozván magunkkal, az első vetésre egy igen szép nagy tai nhát fogtunk.

Az edények még meg nem érkezvén, a halat és jacubembemt csak is nyárson süthettük meg.

Minél inkább leszállott az est, annál inkább ostromoltatánk a mosquidók által, min azonban sikerült segítenünk. Oly hatalmas tüzet raktunk ugyanis, hogy a szúnyogok és mosquidók illő távolban maradtak tőlünk.

Éjjel majd egy bagoly repült el mellettünk, majd többféle denevér, kisebb éjjeli madarak, éjjeli pillangók és fénybogarak repdesték körül a tüzet, majd egy vidra eviczkelve mászott ki a folyamból a bokrok közé, de mihelyt megmozdultunk, megint visszament a vízbe. Olykor egy-egy ismeretlen madár siralmas hangja hangzott a távolból felénk, majd a közeli bokorban az a guti nyúl (*Dasyprocta*) csörtetett.

Különös érzés lepi meg az embert éjjel az ily őserdőben, hol minden növényyszál új előtte, hol a sűrűségből idáig még soha nem hallott csodálatos hangok vonják magukra figyelmét.

A két blumenauai embert nem győztem egész éjjel kérdezgetni, valahányszor valami neszt vagy hangot hallottam, hogy milyen állat vagy madár az?

Az éjjeli majmoknak lármás kergetőzése

a gallyakon, a lajhár kellemetlen nyújtott jajgatása, mintha segélyért kiáltana, az anta (*tapyrus americanus*) lomha csörtetése, a veádo öz szaggatott emberi hanghoz hasonló mako-gása, a mutum egyhangú mormolása, az onkatigris messze elhangzó nyihegő vonítása, igen kellemetlenül háborgatják az elszúnyadni akarót.

Virradatkor ellenben mintegy kárpótlásul a piczi saiba madár igen kedves csicsergése ébresztett fel. Ez a Joao de Barros-sal és pár rigó fajjal, e vidéken az egyedüli kellemes hangú éneklő madár.

A mint a felkelő nap első fénye a homályt némileg eloszlatá, a különféle fajta kajdácsok, főleg azonban a zöld periquitok, százan-kétszázán egy csoportban szálldostak egyik nagy fáról a másikra. Néhány ily zöld kajdácsot lelőttünk, a nélkül, hogy e végett kunyhónktól csak meg is mozdultunk volna.

A kajdácsot itt igen egyszerű módon fogják. A vadász ugyanis azt igen apró göbecscsel szárnyában megsebzí. A madárnak néhány nap alatt szárnysebe begyógyul, s nem sokára igen háziassá válik. Ez úgyszólván az

az egyedüli módja a kajdácsfogásnak, mivel fészket oly magas fák tetejére rakja az indák és cactusok közé, hogy sem meglátni sem oda felmászni nem lehet.

A Rio Benedictón innen lakó gyarmatos, reá bizott holminkkal korán reggel megérkezett, s az inhambu és perquitóból új vasedényeinkben reggelire hatalmas sültet készítünk. A zöld kajdács különösen az őszi hónapokban igen kitűnő ízű. Iparkodtam is majdnem mindennap hármát-négyet löni.

Erdőirtás. A siklós kígyó. Méhfészkek. Lesvadászat az óriás figueira aljában. Gubacspipa. Veadó öz. Vad-dísznó. Hangyász. Tapír. A palmita mint étel. Uistiti majmok.

Még az nap hozzá fogtunk a foucével (4—5' hosszú nyelhez erősített, görbe ágvagdaló kés) a bozótot, tövises bambuszt, füvet, dudvát, csemetéket, bokrokat, felfutó növényeket, szóval mindent eltisztítani a nagy fák alúl, hogy így azokhoz férni és azokat levágni lehessen.

Mindennap szorgalmasan dolgoztunk, s csak minden két hétben egyszer mentünk be ünnep- vagy vasárnap Blumenába.

Munka közben igen óvakodnunk kellett a jararaca (mond zsararaca), és a fekete és fehér gyűrűs, veres siklós kígyótól (elaps corallinus), melyre néha kevésbe mult, hogy rá nem hágtunk.

A levágott és elfüresztelt nagyobb fák törzsökében igen gyakran méhfészket is találtunk, néha egy ilyenből majdnem egy — egész két itcze illatos lépes mézet szedtünk ki.

Az itteni különféle fajta méhek mind a fába rakják fészkeiket, többnyire igen kicsinyek, s közöttük némely család csak is egy féle virágból táplálkozik. A méz zamatjáról azonnal felismerni, hogy a méhecske minő virágból szedi leginkább édtápját? vad ananász, liliom, vanília, gálathea, meliconia, marantha vagy big-nóniából.

A levágott fából kiszedett mézet, mielőbb jól bezárt edénybe kell eltenni, és jól betakarni, ha csak az ember nem akar a méhek és különösen a darázsok ostromának kitéve lenni.

Időmet felváltva munka és vadászattal töltém.

Két szélesebb gyalogutat készíténk, mely a gyarmati fő gyalogúthoz vezetett, s egyzersmind a vadászatot is lehetővé tette.

A fáknak a föld felett magasan kiálló és ernyő alakban összehajló gyökerei közti helyek,

igen alkalmasak a lesvadászatra, főleg a reggeli és délutáni órákban.

A gyalogút mentében, tanyánktól mintegy 1500 lépésre levő sziklás emelkedésen, egy sudar növésű magas és terebélyes figueira fa volt, melynek nagyságra alig volt párja a közeli vidéken. Ez volt a legalkalmasabb les-hely a nagyobb vadakra.

A fa törzsöke mintegy másfél öl széles lehetett. Gyökerei egymásfelé hajló vastag tábla alakban 3—4 öl magasságnyra nőttek ki a föld felett, úgy hogy azok a fa aljában 5—6 embert kényelmesen befogadó kunyhót képezének. Közvetlenül a gyökerek mellett fakadt egy kis forrás, kövecses ágyában folydogálva a sziklák közt. A figueira ágai csak mintegy 16 öl magasságban kezdődtek. A forrás tövéből 3—4 hüvelyknyi vastag vizes bambusz nádszálak hajlottak a fa teteje felé, s a terebélyes ágakról mint hajékesség földig csüngött le a háromszorosan négyszeresen felfutó fekete cipóinda, tarka harangvirágaival.

E figueira, melynek alját a széles levelű

bromeliák és bokrok eltakarták, igen előnyös vadász-leshelyül szolgált.

A mohos gyökerek tövében, néha néha ugyan megkinoztak a mosquidók, s ugyancsak kellett füstölni bambusz száru erdei gubacspipámból, de türelmem ritkán maradt jutalmazatlanul.

A reggeli órákban néha 10—12 macucót, jacut, jacubembent is lőttem e helyen. Néha egy pár félénk veádo őz közelített a forráshoz, majd néhány tajassu-féle vaddisz-nó (*Dicotyles*) rőfögve és fogait erősen csattogtatva rohant keresztül a hegyoldali bokrokon.

Egy délután épen egy megsebzett, s a gyaloguton tovább vánszorgott tamandua (hangyász) után törtem, midőn a hegyhajlásban folyó patak iszapjában az öles sásban, két anta (tapir) nehézkes járással csörtetett, követve mindenütt a patak folyását.

Golyóval tölteni nem volt időm, mert az anták engem észrevéve sebes szaladásnak eredtek. Csak közönséges futóval lőttem tehát az egyikre, s a patak partján néhány csepp vér jelezte, hogy találtam is, de e kis megsebzés

legkevésbé sem gyengítette el ez erős állatot. A lövés után a két tapir sebesen rohant a folyam felé, s szokásuk szerint néhányszor víz alá merülve, a túlpartra érkeztek, hol aztán csakhamar a sűrűben tűntek el szemeim elől.

Az anta húsa különben, mit később elég alkalmam volt enni, nem igen jó ízű, mert nagyon kemény, mája azonban a legkeresettebb ételek egyike, főleg a vizes pálma felső részének belével elkészítve, mely megpörkölve a legfinomabb szarvasgomba ízű.

A pálma-belet sokszor használtam megfőve kenyér helyett is, különösen ha mandioca lisztem elfogyott. A pálma tetejében, ott hol a levelek kezdődnek, 4—5 font ily ehető bél is van. Igen könnyű hozzájutni, miután a vizes pálma itt bárhol is található, s fája oly puha, hogy az egy-két fejszevágással lecsapható.

A pálmafák igen kedvencz éjjeli tanyául szolgálnak a fehér fülű uistiti majmoknak; e kis állatok azonban ha valakit közeledni látnak, mindjárt a legközelebbi sűrűbb lomboszatú fákra szöknek át.

Majom concert. Vadfogók. Jaguár fogás.

Legelterjedtebb majomfaj itt, a veres és a hosszú farkú fekete bögöncz (*mycetes seniculus* és *mycetes niger*.)

Mindig a legnagyobb fákon tanyáznak seregestül, néha hatvan—nyolczvanan is. A legöregebb, mint valami karmester a fa tetején ül, körötte a nagyobbak és lejjebb a kicsinyek egész hierarchicus rendben. Midőn így elhelyezkedtek, a legmagasabban ülő elnök-majom vastag hangjával jelt ad, az órahoszszant is eltartó hangversenyre.

Ekkor aztán az öregek a vastagjából, a kicsinyek a vékonyabbjából, legjobb tehetségök szerint oly rettenetes ordítást visznek véghez, hogy ezen semmikép sem elragadó concert zúgása, mértföldnyire is elhangzik az erdő sűrűiben.

Majd mindennap volt módomban, különösen ha a szél a gyülekezet felől fújt, ily böngöncz hangversenyt hallani, de csak ritkán sikerült azt közelebbről is látni, mert a majmok mihelyt észrevették, hogy feléjük közeledem, azonnal elhallgattak, és pár percz alatt a fa óriás ágai közt rejtőztek el, s takarva levén a sűrű orcheidák és cactus-fajok által, legfőlebb némelyiknek lehetett még látni a levelek közül kilógó hosszú farka végét.

Ilyenkor a majmok mindaddig nem mozdúlnak rejtekeikből, míg az ember kellő távolságra tovább nem megy, a mikor is concertjüket még dühösebben rákezdik.

Mielőtt ezen az őserdők jellegével foglalkozó fejezetet bevégezném, említést akarok még tenni a Mondeos nevű vadfogókról.

A mondeos a legelterjedtebb neme az itteni vadászeszközöknek, s készítése igen egyszerű.

Az erdőn keresztül az ember tetszés szerinti hosszú, többnyire 5—6 száz lépésnyi gyalogutat vág, s azt az ágaktól megtisztítja. A gyalogút hosszában, 3—4 lábnyi magas sövényt

készít, mi semmi különös nehézséggel nem jár, miután egyszerűen az által eszközöltetik, hogy a gyalogút mentében levő kisebb bokrok és dudvák levágnak, sövényalakban egymásra rakatnak, s elegendő szilárdság végett kissé megtapostatnak. Az ekkép elkészített sövényen, minden 50—60 lépésnyire egy keskeny 1—2 lábnyi átjárás hagyatik.

Minden ily átjáráson három, indaszálakkal összekötött hosszú pálma gerenda helyeztetik keresztül, melynek súlyosabb vége a gyalogút felé néz, és oldalt levert czölöpre alkalmazott egykarú emeltyűre, vagyis egyszerű sima faágra feltámasztatik. A pálma gerendákat fentartó emeltyű aztán, egy három oldalemeltyűből szerkesztett oly készüllettel hozatik összeköttetésbe, hogy a gerendák egy alullevő igen kis villácska bármely csekély érintésére a földre zuhannak.

A vad főleg éjjel gátolva lévén a sövény által a továbbmehetésben a gyalogút hosszában fut, keresve az átjárást, s midőn azon keresztül akar búvni, szőrével vagy tollával

az alig észrevehető kis villaágacsát érinti, mire a három súlyos pálma gerenda ráesik, s a kisebb vadakat mint az aguti, hangyász, vad pulykák, vad tyúkok stb. súlyával megöli, — a nagyobbakat pedig mint a tajassú, veádo, tigris, capibári (Hydrochoerus, farkatlan vízi disznó) meg nem öli ugyan, de lenyomja úgy hogy mocczanni sem bír.

Én mintegy 700 lépésnyi hosszú vonalon készítettem ily sövényt, 14 mondeossal, és nem volt nap, hogy e csappanó készlet segítségével legalább 5—6 darab vadat ne fogtam volna.

Egy reggel, midőn szokás szerint szemlét tartottunk a mondeosok felett, az egyikben egy igen szép fiatal onka-tigrist (jaguár) találtunk súlyosan lenyomva. Csak feje volt ki a vastag gerendák alól, és farka, melylyel dühösen verdeste a földet, míg fogait közeledtemkor mérgesen csattogtatá. Mindenek előtt siettünk e fenevadat ártalmatlanná tenni két lövéssel fejébe, s aztán nagy nehezen kihúztuk a gerendák alól. Mintegy 3½ láb hosszú lehetett, gyönyörű nagy pettyes bőrét

levéttetem; s húsából, mely ízre a legfinomabb borjúhúst felülmúlja, hatalmas sülteket készítenk. Bőrét később dr. Blumenauanak ajándékoztam.

**Barra do Rioból Rio de
Janeiróba.**

*Az Ilha dos Porcos kikötő. Az Ilha do l'Est kecskéi.
A venda melletti cocus liget. Uria és Candidi madarak.
Ipecacuana.*

Azon események híre, melyek az európai politikai helyzetet oly gyorsan megváltoztatták, mindinkább megerősíté abbeli szándékomat, hogy rég nem látott hazámba visszatérjek.

Kávéültetvénynek kiírtott kis darab földemet, az előleg, munkaérték, s más egyéb kölcsönös leszámítások kiegyenlítése mellett, az adományozó császári kormány birtokába bocsátottam vissza.

1866. július hóban, egy két árboczos kis úgynevezett patache hajón, a Barra do Rio-ból Rio de Janeiróba indultam. Utunk heted napján azonban igen erős ellenszél által gátoltatva az észak feléi vitorlázásban, a szél fordultáig a már a rio de janeirói tartományban

levő „Ilha dos porcos“, hegyek által amphitheatrunkép körülvett kikötőben vetettünk horgonyt, az „Ilha do l'est“ (kelet szigete) előtt.

Ezen alig néhány száz négyszögölnyi sziklás kis sziget épen a kikötő bejárása előtt van, s coccus és palma fák által beárnyékolt füve és bokrai, az Ilha dos porcos plébánia kecskéinek szolgálnak táplálékul, melyek itt minden őrizet nélkül legelésznek.

Néhány évvel ezelőtt, egy itt éjjel horgonyt vetett olasz hajó matrózai, az egész mintegy 60 darabból álló kecskenyáját összefogdosták, s hajójukra vitték, — mindamellet a plébánia, most se őrizteti kecskéit.

Az északi szél nem változván, a hajós mesterrel, és két matrózzal csolnakra szálltunk, és az Ilha dos porcos egyik vendája előtt kikötöttünk, egyet mást bevásárlandók.

A közellevő coccus ligetben három patacaért (1 frt 20 krajczár) 200 darab gyönyörű nagy coccus-diót verettünk le a fákról. Ezenkívül néhány krajczárért egy egész hordó narancsot szedettünk a gyermekekkel, s kávét,

bort, dinnyét, momaot, menduint, fumót stb. bevásárolván, a vendában ebédeltünk.

Délután megtekintettük a venda birtokosának ültetményeit a hegy oldalán. Kirándulásunk alatt házi gazdánk egy bérczi keselyű nagyságú gyönyörű uriát lőtt, s néhány a tengerparti fákon üldögélő kék s ragyogó, arany-szín vegyülékű, pompás tollazatú candidit is láttunk.

A tengerpart tiszta homokja el volt borítva lila és piros színű csigákkal. Ezek közt pár igen szép példányt találtam.

Szintén itt láttam néhány, a hegyoldalon nőtt hosszúkás tojásdad levelű *Ipecacua* na bokrot, melynek hatalmas gyógyerejét Legras francia orvos ismertette meg legelőször Európában 1672-ben, melynek helyes alkalmazását azonban sajátkép csak Helvetius Adorján kezdte meg 1682-ben.

Estefelé midőn a szélirány változni kezdett, visszatértünk hajónkra, s már csillagos volt az ég azurja, mikor újra a sík tengeren vitorláztunk.

Egész éjjel kitünően haladtunk s másnap déltájban érkeztünk Rio elé.

Rio. Elkészés az európai gőzösről. Alcazar. Mademoiselle Aimée.

A kikötő ez időben különösen telve volt hajóval. A spanyol hajóhad épen Callao-ba volt menendő, egy angol hajóraj és a föld körülhajózására kiküldött török fregáták, mind induló készen állottak.

Sajnálattal értesültem Rioban, hogy a posta gőzös épen az előtt néhány nappal indult el Bordeauxba. Nem maradt egyéb hátra, mint vagy egy hónapot várni a másik posta gőzösrre, vagy valamely vitorlás hajón utazni, s bár előbbi utam sanyarai még élénk emlékekben voltak, mégis a türelmetlenség, s a vágy mielőbb hazám felé indulhatni, arra birtak, hogy még az nap az „Union des Chargeurs“ havrei társaság ügynökségénél a Mar-

seillebe indulandó „Raoul“ nevű francia három árboczos clipper-hajóra, 450 frankért a 2-ik helyre jegyet váltottam.

Ezen elhamarkodás igen nagy hiba volt. A kapitánynyal még az nap beszélve értesültem, hogy a hajó még csak két hét múlva indul. E két hétből három is lett, és én Rio-ban ez idő alatt 600 franknál többet költöttem, mi jó érvágás volt erszényemen.

Midőn a francia kapitánynak az ügynökségnél váltott jegyemet megmutatám, ezt mondá: „Ön az ügynökségnél 450 francot lefizetett a második helyre. Tudja e ön, hogy a nyereszkes ügynökök nekem, ki a tengeren kinlódom, egy centime-t se adnak e pénzből, — míg ha ön csakis velem és nem az ügynökökkel beszél, 450 frankért egész Marseille-ig első helyen elszállítottam volna.“ Annyival inkább sajnáltam elhamarkodásomat, mert egy hét múlva gőzösön utazhattam volna a második helyen 505 francért, hol legalább mindennap friss húst és kenyeret adnak az utasoknak, és az út Bordeauxig csak 23

napig tart, 4 pihenő napot is számítva, Bahia, Pernambuco, S. Vincento és Lisabonban.

Az Európából érkező híreket szorgalmasan lapozgatám a „Jornal do Comercio“-ból, mely természetesen az európai ügy-állásról legalább egy hónappal mindig később hozta az értesítést, pedig a Braziliában megjelenő 120 portugál lap közül ez az egyedüli, mely európai politika iránt érdeklél viseltetik, bár azt csak mint mellékügyet tekinti, miután a lap iránya tisztán kereskedelmi.

Rioba érkeztemkor nagyon éreztem, mennyire különbözik itt az éghajlat a santa catarinaitól. Tél közepe levén (julus), Santa Catarinában már sokszor igen híves volt, míg Rioban éjjel az izzadástól aludni se tudtam.

Az estéket többnyire a jardim publicóban vagy a színházban töltöttem. Az olasz opera akkor szünetelt, de annyival látogatottabbak voltak a városi színházak és az Alcazárók.

Ez utóbbiak egészen francia-arab modorban vannak berendezve, s a hallgatók még nagyobb fesztelenséggel boroznak és kávéznak

az előadás alatt, mint Marseille-ben vagy Bordeaux-ban.

A „panem et circenses“-féle római nép, látványosság tekintetében nem lehetett szenvedélyesebb, mint a rio de janeirói. A „café chantantok“, „Alcazarok“, mindig tömve voltak.

Mademoiselle Aimée, ki Rioban általánosan „a bonita franceza“ (a szép franczianő) néven volt ismeretes, minden felléptével, különösen mint „Belle Hélène,“ gyönyörű alakja, szőke fürtei, bájos hangja, és varázs mosolya által, valóságos diadallal hódítá meg Rio fehér és fekete fiatalságának könnyen felhevülő szívét. A „Ce n'est qu' un rêve“-t éneklő ezen újkori Helena, arany álmait megvalósítani látta a rioiak bőkezűsége által. A koszorúk százankint hullottak a szép Mene-laosné lábaihoz, s azok virágai közt megmegcsendültek az aranyak. Mademoiselle Aimée rövid időn szép vagyont szerzett Rioban „Zeus végzelme szerint!...“ nem kisebb visszavonást okozva a rioi fiatalságban, mint Eris almája a Danaidák között.

Rioban létem alatt majd mindennap ki-

rándultam egyik vagy másik szigetre, Nich-teroyba, a corcovádói vízeséshez, vagy a várostól délnek a tengerparton fekvő Bota-fógóba. Ez utóbbi mind tropicus növényzete mind fekvésére, egyik legszebb helye a rio de janeirói környéknek. Narancs ligetek, pálmák és cócusfák közt fekvő villái, főleg a forró nyári hónapokban kedvelt tartózkodási helye a vagyonosabb városi lakosoknak.

*A s.-cristovaoi császári palota és kert. A gondosan ápol
Independencia bokor.*

Egy délután megtekintettem Brazília Versailles-át is, vagyis a várostól nyugatra a hegyek aljában fekvő sao cristovaoi császári palotát és kertet.

A Sao Francisco de Paula templom előtt állomásozó négy öszvéres omnibusok egyikén indultam, még pedig annak tetejére ülve, hogy a vidéket jobban láthassam.

Sebesen haladtunk keresztül a Campo da Honrá-ra vezető szűk utczákon, melyeknek virággal díszített ablakaiból, Rio fehér, barna és fekete „Odaliszkjai“ az utcán sétáló arszlánokat kissé merész enyelgéssel iparkodnak elbájolni, egy egy virágot és tüzes pillantást vetve a sybarita könnyedséggel ingadozó szívű ifjú urakra.

A városból kiérve, hegyekkel körülvett szép rónaság terült el szemeim előtt.

A számtalan urubu által ellepett városi barom-vágótért és a csatornát elhagyva, szépen mívelt kertek és villák közt haladtunk. A térség itt már hullámdad, még távolabb pedig fokozatosan emelkedő.

S. Cristovao környéke csak is akkor látszott, midőn már közelében voltunk, mert az ahhoz vezető utat a tér-mélyedéseken sűrű bambusz ligetek veszik körül.

A dombtetőre épített császári laktól azonban gyönyörű kilátás nyílik a hegyi vidék felé.

A s. cristovaoi palota rendetlen állapota, inkább a vidéki földesúri kastélyokra emlékeztetett, mint arra hogy az császári lak. Különösen az épület belső része igen kezdetleges kinézésű. Az emelet folyosója köröskörül fából van készítve, mint valami hirtelenében lakhatóvá tett barát-zárdában.

Az udvaron néhány ciprus fa van ültetve. Jobbra egy kis, de igen csinosan díszített kápolna áll, néhány nevezetesebb ereklyével és jeles festményyel.

A palota közelében levő épületek sehogyszem felelnek meg császári urok gazdagságának.

Látva az elhanyagolt állapotban levő istállókat s egyéb gazdasági épületeket, azt hinné az ember, hogy valamely tiszavidéki tanya van. A császári udvar deszka-kerítése a legelhanyagoltabb állapotban van, sok helyütt már össze is dűlt, s a tehenek és juhok azon keresztül, egész a palota kapujáig szabadon sétálhatnak.

A mi sajátkép szép S. Cristovaoban, az a nagyszerű kilátás, s a palota háta megett levő császári kert.

A szobrok és halas-tó által ékesített kertben, mind a tropicus, mind az európai növényzet gazdagon van képviselve. A kettős színű meranta zebrina, micaria, paulinia!, a szép levelű persiflora, a világ mindennemű rózsái mellett virít. A fehér liliom s a különféle tulipánok, az áloe és cactusok s a 4—5 ölnyi magas oleanderek társaságában díszlenek; míg az almafa törpén sinlik a kenyérfa, pamut és a dús gyümölcsözettel terhelt mangeiro mellett.

Különös kegyelettel tenyésztetik itt a hoszszúkás, olaj zöld levelű „Independencia“ erdei bokor, mint Brazília függetlensége kikiáltásának élő emlékjelvénye. Midőn ugyanis I. Dom Pedro 1822. sept. 7-én Braziliának függetlenségét kikiáltotta, egy ily ágat tartott kezében, a brazíliai nemzet által soha nem felegett szavakat hangoztatva: „Independencia ou morte!“ (Függetlenség vagy halál.)

Visszahajózás Európába.

*Osztriga fészkek. Czetek. Halászat. Rosz élelmeztetés. Fér-
ges kétszersült. A tengerész élete. Francia vendégszere-
tet. Kedvezőtlen szél. A tropicus szőlő. Találkozás egy
angol hajóval. Az ellenszél túlságosan északnak terel
bennünket.*

Az indulás napja végtére elérkezett. Franciaországra szóló útlevelem láttamoztatván, és holmi apróságokat az útra bevásárolván, augusztus 2-án hajóra szálltam.

Mielőtt a horgony felhúzatott, kapitányunk egy csolnakot küldött ki a sziklás partokra, hol az osztriga nagy fészkekben tenyészik. A matrózok alig félóra alatt annyi osztriga fészket feszegettek le rudakkal a sziklákról, hogy két telt hordóval terhelten eveztek vissza a hajóhoz.

A 70 napig tartó tengeri utat erős déli széllel kezdtük. Tengeri betegségben most

már csak az első napokban szenvedtem, s akkor sem valami nagy mértékben. Ilyenkor egyedüli eledelem a Rioban bevásárolt táblacsokoládé és narancs volt.

Ivó vízben nem szenvedtünk annyi nélkülözést mint az olasz hajón. Kapitányunk Rioból indulta előtt igen jó ízű forrásvízzel látta el hajóját az útra, s midőn észrevette, hogy a víz a nagy bádog hordókban romlani kezd, azzal javította, hogy minden ócska rozsdás szöveget és apró vasdarabot mi a hajón volt, azokba dobattott.

Alig hogy a partoktól messzebb távozáink, három hatalmas czetet, mi pedig e meleg tájakon ritkaság, láttunk. Sokszor igen közel úsztak hajónkhoz többnyire a víz felszínén, s csak néha-néha merültek 8—10 perczre a habok alá.

Az egyenlitőt áthaladva, igen szerencsések voltunk a halászatban. Egy délután két tengeri malacot (marsouin) fogtunk szigonynyal, tinhalat, aranyos skombert, csíkos kalauz és kardhalat pedig majdnem mindennap, mi annál inkább jól esett, mert az élelmezés

némi tekintetben még rosszabb volt mint az olasz hajón. Reggel fekete kávé és rumot kaptunk, délben főtt sertéshúst, illetőleg sertéshús név alatt igen vastag főtt szalonnát, este pedig főzeléket és naponkint két pohár vörös bort.

Ebédet egyszer se birtam enni, mert szerencsétlenségre a kétszersültbe a féreg beleesvén, a kövér szalonnát kenyérenemű nélkül, vagy mi még rosszabb férges kétszersülttel, nem tudtam megenni, s valóban bámulnom kellett azon rettentő étvágyon, melylyel e francia tengerészek birtak, kik a férges kétszersültet a levesbe mártva ették, vagy azt abban széjjel főzték, a mikor aztán egy kanál levest se lehetett tíz-tizenkét féreg nélkül kimeríteni. Az ő étvágyokat azonban ez sem zavarta.

Általában csodálatos nép ez a tengerész. Az idő minden viharaival daczolva, a tengeren piszkosak és brutalisak, megérkezve azonban a kikötőbe, ki nagyobb arslán mint ők?!

Czápa természetűek a tengeren, uracsok a kikötő városban. Mindjárt első nap fekete frakkba öltözve, fehér keztyűt húzva, s eset-

len elegantiával felcziczomázva, büszkén sétálgatnak fel s alá a város utczáin, a külső úri finomság erőltetett utánzásával, jobbra balra szórva a nagy fáradsággal szerzett pénzt, míg csak egy garasuk van.

A tengeren kiállott szenvedéseiket a kényelem és élvezet ölében sietnek elfeledni.

Sajnos csodálkozással láttam nem egyszer a kikötő városokban, mily őrzöngő könnyelműséggel dobálják a pénzt épen ők, kik azt oly keservesen szerzik. Még szerencse ha a tengerész megérkezve anyjánál vagy gyermekénél hagy néhány frankot, mert a pajtásokkal egyszer a városba menve, többé haza se jön, míg egy krajczár van zsebében, — akkor aztán ismét elszegődik 8—10 óra India vagy Austráliába! Ilyen a tengerész élete!

Utas csak én voltam a hajón, és egy svájci lakatos, ki sárgalázban szenvedett, de a fris tengeri légen két hét alatt felgyógyult.

A bayonnei születésű kapitánnyal, ki nem csak tapasztalt tengerész, de társadalmilag is mívelt és sokoldalú képzettséggel biró igen

kedves ember volt, mihamar bizalmasan megismerkedtem.

Francia vendégszeretettel minden héten kétszer háromszor meghítt ebédre, hol aztán a másod kapitány és hadnagygyal négyesben nem egyszer kedélyesen töltöttük az időt, sült csirkék, bádogszelenczékben hozott kész sültök, édes tészták, strasburgi libamájak és csemegek, két háromféle bor, punch stb. közt feledve el legalább az napra, élélmeztetésem szomorú voltát.

Ebéd után majd a tengeri utat jelöltük a kapitány térképén, majd könyvtára felett tartottunk szemlét, majd ha szép idő volt, a hajó hátsó emelkedett fedélzetén beszélgettünk egyről másról, néha éjfélíg is.

A nikolsburgi fegyverszünetről még mit se tudtunk s néha esténként midőn arról tanakodánk: békét vagy háborút találunk e Európába érkezésünkkor? politikai heves combinatióinkat egy-egy bevágó hab zavarta el.

Néhány hétig azután hogy az egyenlítőn áthaladtuk, folyvást északkeleti szelünk volt, s hajónk építészeti előnyös alkotása 16, sőt

15 fok alatt is lehetővé tette az ellenszéllel küzdeni, s így ha egyenes útirányunkban nem is, de legalább észak felé haladhattunk, kényszer-türelemmel várva a szél kedvező fordultát.

A gulfstream-en áthajózásunkkor néhol tömegestől úszott, a hajós nyelven úgynevezett tropicus vagy tengeri szőlőfürt. Néhány szép példányt üvegbe el is tettünk.

Az egyenlítő táján egy Indiából jövő angol hajó felismerve, hogy Braziliából, a czukor hazájából jövünk, azonnal czukrot kért tőlünk, de a mi hajónkon czukor csakis épen a személyzet számára szükséges mennyiségben lévén, jel-zászlókkal tudattuk, hogy „hajónk kávéát szállít, nem czukrot“ miből érthette, hogy kávéval ha tetszik igen, de czukorral nem szolgálhatunk.

Az északkeleti szél a helyett hogy gyengült volna még erősebb lett, s most már nyugat felé is terelt bennünket. Tengerész irigységgel néztük a Havana és New-Yorkba duzzadó vitorlákkal egyenesen haladó hajókat, míg mi, útunktól mindinkább eltértünk.

Ez majdnem négy hétig tartott így, s

már már az 55-ik é. sz. fokot érintettük Labrador és Angolország közt, tehát csak 5 fokkal déliebben mint Grönland déli csúcsa, midőn egynapi szélcsend után, a legfelségesebb nyugati szél érkezett, mely hajónkat hátba kapta.

Szélcsend az azori szigeteknél. Egy észak-amerikai hajó maradványai. A „Merou“ hal. Czápa fogás és a czápa bőréhez tapadt nádályhal. Czethalász hajó. Látogatás a nyílt tengeren. A vihar előjelei.

E nyugati széllel közeledtünk az azori szigetek felé. Pico hegye már a távolból kékellett, az első föld mit elindulásunk óta látunk. Azonban a szél gyengülni kezdett s teljes szélcsendben köszöntött be a csillagos éj.

A szélcsend néha 15—20 perczre megszakitva, 9 napig boszantott bennünket.

Az időt többnyire halászzattal tölténk.

Már Picóhoz közeledtünkkor itt ott egyes kisebb nagyobb égett hajódarabokat vettünk észre. Mintegy 1000 lépésre tőlünk egy úszó árbocztot pillantottunk meg, melyet később kapitányunk a rajta levő vasakról, egy az

észak-amerikai háborúban elégetett hajó árboczául ismert fel.

A tengeri halak az ily úszó fadarabokat csoportosan kísérik, a kicsinyek annak a rothadás által kepződött hasadékaiba és lyukaiba bújva, a nagyobbak pedig azokat követve.

A mint az árboczot megláttuk, azonnal csolnakra ültünk, a másodkapitány, én és két matróz.

Sejtelmünk nem csak hogy nem csalt, sőt reményünket is felülmulta, mert az árbocz körül a legjobb tengeri halat, az úgynevezett merout, igen nagy bőségben találtuk.

Ezen ponty nagyságu hal, rendszerint csak is a sziklák közt található. Mindjárt helyben nyolczát szigonyoztunk ki, s hogy többet is foghassunk, siettünk az árboczot hajónkhoz vontatni csolnakunkkal, hogy így a halakat is annak közelébe csaljuk, mi annyira sikerült, hogy három nap alatt több mint 40 darab merout halásztunk ki a hajó oldala mellől.

A negyedik nap czápák jelenkeztek hajónk mellett, s azok közül egy, szerencsésen

horogra is került. A matrózok alig birták e 2 öl hosszú és derekán $2\frac{1}{2}$ láb széles szörnyet kötelekkel felhúzni a fedélzetre, hol aztán baltával agyonverték.

Rettenetes szívós erő rejlik e ragadozó halban. Mikor már beleit kivetették, még akkor is viczkándozott, sőt mikor a szakács e vízi szörnyet több darabra vágta, az egyes részek még akkor is bámulatos életerővel jó ideig jobbra balra mozogtak. Húsa ehetetlen, mert igen kemény és undorító szagú. Azon két kis fekete lapos hal azonban, mely mint valami nadály a czápa szügyére volt tapadva, annak véréből táplálkozva, czitrom és mustárral elkészítve igen jó ízű volt.

A matrózok a czápa bőrét vas szerszám-tisztítónak szárították ki. Tátongó száját pedig, melyben öt hosszú sor apró éles görbe fog volt, a szakács emléknek kipecszelte.

A kapitány a huzamos szélcsendet arra használta fel, hogy a hajó kopott színű oldalait egészen újból festeté, és a vitorla-szerszámokat és az árboczot beolajoztatá.

Nem messze tőlünk egy északamerikai

czethalász-hajó vesztegelt a szélcsendben. Másnap reggel ezen amerikai hajó látogatást jelzett, s néhány percz mulva egy 14 evezős hosszú czethalász csolnak sebesen közeledett felénk. Kapitányunk igen udvariasan fogadta amerikai vendégeit, ő angolul azonban semmit se tudván a tolmács szerepét nekem kellett vinni.

Amerikai látogatóinktól, kik néhány nappal azelőtt Sao Miguel szigetén szemet felveendők kikötöltek, — tudtam meg az európai események folyamatát, a nikolsburgi békeelőzményeket stb.

A czethalász egy igen szép szigonyt adott látogatása emlékeül kapitányunknak, ki viszont részéről vendégét egy zsák kávéval tisztelte meg.

Szélességi és hosszúsági útjegyzeteiket összehasonlítva, számításaikban említést sem érdemlő kis különbség mutatkozott.

Mindketten azon véleményen voltak, hogy e boszantó szélcsendet 2—3 nap alatt hatalmas nyugati szél fogja felváltani, mely bennünket Gibraltárhoz lesz viendő.

A tengerész jelek valóban igen erős szél várhatására mutattak, a mitől ily hosszú szélcsend után félni is lehetett. Az esti felhőcskék nyúlt vonásokban jelezték a légkörben vajudó változást, a fekete cselle (*phocoena orca*) csoportos játszást vitt véghez, s a mar-konczok (*manatus atlanticus*) is mindinkább szokatlan nagy számban jelentkeztek a tükör sima tenger felszínén.

Még a hajón levő állatok is vihart éreztek. A szabadon levő két kajdács, mely azelőtt mindig csendesen üldögélt a hajókunyhó tetején, egyszerre csak lármásan kezdett repdesni ide oda. A ketreczben levő baromfiak csodálatos rémhangokat, a két afrikai birka tompa bögést hallattak, a három kis malacz pedig különös élénkséggel futkározott jobbra balra.

*A nyolcz napig tartó rémletes vihar. Cadix. Gibraltár.
Az úszó tűz. Vihar a lioni kikötő előtt. Megérkezés
Marseillebe.*

Másnap reggel vagyis a szélcsend 10-ik napján napfelköltekor, midőn a telváltandó ór szokás szerint teli torok szakadtából kiáltá: „Entendez vous la tribordé, (babordé) debout! debout! debout!“ hives szellő jelezte a nyugati szél közelgését.

A várt zephir megérkezett ugyan, de mihamar ádáz boszorkánynya változott, barna fecskék, viharcsüllők, sötét felhők és tomboló hullámok kíséretében.

E borzasztó szélvész csak a déli órákban csillapulva néhány perczre nyolcz napig dühöngött. A süvöltő széllel küzdő eső, ezen egész idő alatt szürke homálylyal borította

be a láthatárt, s a hófehér hab koronázta 40—50 lábnyi magas hullámhalmok süstörgő zúgással ostromolták törékeny járművünket.

Se éjjelünk se nappalunk nem volt nyugodt. A tölcsér alakban felzúgó habok néha az árbocz tetejét is érinték, a hajót olykor a bezúdult s a kapitány által 4—5 tonnára (90—100 mázsa) becsült habtömegek súlya annyira lenyomta, hogy a párkányzat alig volt már 1—1½ lábnyira a tenger felett. Az ily nagy víztömeg nem folyhatván le oly hamar, sokszor csak a véletlen szerencsének lehetett köszönni, hogy mielőtt az lefolyt, más nagyobb hab nem vágott be, mi aztán hajónkat menthetlenül fenékre süllyesztendé.

Hol egy oldalvitorlarúd tört el, hol egy nagyobb csiga zuhant le az árboczról mint egy bomba a fedélzetre, szóval örökös nyugtalanságban voltunk.

Mindazáltal semmi nagyobb baj nem történt, sőt az egészből azon hasznot húztuk, hogy a szélvész sietteté Cadix felé közeledésünket.

A spanyol partoknál a rossz idő csillapult, s a legjobb széllel haladtunk át Gibraltárnál.

E kitünő széllel folyvást a spanyol partok hosszában vitorláztunk egész a baleári szigetekig, hol ismét két napi szélcsend által gátoltatánk a további haladásban.

Régi szokás, hogy ha egy hajó hosszabb útról Európába érkezik, úszó tüzet bocsát a habokra. A csendes estéken mi is ezzel mulatánk magunkat. Egy pár ócska hordó aljába valami súlyosabb tárgyat téve, hogy a vizen fel ne forduljon, arra szenet, erre száraz fát, szurkot s egyéb gyúlékony anyagot raktunk, s azon perczen midőn a hordót kötelekkel a vízre bocsátottuk, a fent levő gyúanyagot meggyújtottuk. Ezen tűz néha egy óráig is úszott a bájos est-homályban, a körötte viczkádozó halak által kísérve. Meggyújtáskor nagyon óvatosan kellett vigyázni, hogy a hajó száraz vitorláí, melyek egy két tűzsziporkától is lángba borúlnak, meg ne gyúljanak.

Clipperünk hasonmása az ugyancsak az Union des chargeurs havre-i társaság „Ber-

the“ nevű hajója, 1865-ben szintén ilyenmű csekély vigyázatlanságnak lőn áldozatja.

A gyapot u. i. melyet Braziliából szálított, egy véletlenül elejtett gyúfától meggyuladt, s az egész hajó menthetlenül elégett az oczeán kellő közepén. A személyzet alig tudott megmenekülni. Kétszersült és vizen tengődve 20 napig kínlódott a tartalék-csolnokon, míg szerencsére egy hajóra talált, mely megmenté.

Menorca szigetétől a legjobb déli széllel közeledtünk a francia partokhoz, hol a „Golf du lion“ előtt még egy zivatart kelle kiállanunk.

Ez utolsó rosz idő csak negyed óráig tartott ugyan, azonban veszedelmesebb volt az óceáni nagy viharnál is, minthogy ez alkalommal nem rendes hullámokkal, de összevisszatorló és csapkodó rövid habokkal volt dolgunk.

Itt már előről hátulról ostromoltatánk a vízelem által. Olykor a hajó orra előtt két egymásra rohanó hab csapott össze, mi a hajót irányából ellódította, s a kormányzást majdnem lehetlenné tette.

Szerencsére e végmegpróbáltatás nem tartott sokáig.

A marseille-i őrtornyot october 11-én este pillantottuk meg, de a kalauz csolnak csak másnap virradatkor jött elénk, s a hajnal pirosuló fényénél a „Port-Napoleon“-ban nem-sokára horgonyt vetettünk.

* * *

Le kellene még talán írnom azon édesen kecsgetető gondolatokat, melyek foglalkoztattak, midőn európai földre léptem, azon reményeket, melyeket szívem, — kedves honom, szüleim s testvéreim leendő viszontlátásához fűzött, — de emberi gyarló toll soha le nem írhatja azon édes érzést, mely egész lényemet áthatotta azon pillanatban, midőn hosszantartó távollét s a tenger örökké nyílt sírja elől megszabadúlva, ismét száraz földet éreztem magam alatt.

Tekintetem akaratlanúl is északkelet felé fordult, hol még messze távol feküdt azon

föld, melyről nemzetünk legnagyobb költője mondá: „Bölcsőd ez s majdan sírod is!”

Némán megálltam s néztem a mosolygó hajnal fénykoszorújának északkeleti körületét, mely azon irányt jelzé, hol most egy ezeréves állam, hosszú éj után szintén újonnan ragyogó napként kél fel Európa bámuló népei előtt. Eszembe jutottak tajunk hibái, melyek a külfölddel való összehasonlítás által, olykor talán élesen tűntek fel szemeim előtt, ámde eszembe jutottak nemzetünk sok szép erényei is, melyek éltető szellemként lengik át Árpád államát. A hajnal szép leánya a gyöngéd ecsettel festő Phantasia szemeim elé varázsolta a Tisza változatos völgyét — ott, hol a reggeli piros fény a hives légkör fehér színezetével vegyül, — ott láttam a Tisza legfelsőbb völgyét, a mint az a máramarosi havasok bércei köréből kikanyarog, s végre a Hegyalja kies vidékeihez ér, hol a mindent élesztő nap mint borainkat úgy szívünket is több tűzzel áldja meg, s ott . . . de nem . . . nem követhettem a Phantasia szép rajzát, mert hiszen ott a Hegyaljával átellenben, a három folyó övezte Bod-

rogközön láttam szülőföldem, láttam agg szüleimet, a mint azok a napi foglalkozások megkezdése előtt ég felé emelik tekintetöket, s talán ép e perczben, távolban kóborló gyermekéért fohászkodnak a Mindenhatóhoz!

És megint hajnaladott, de most már ős Budavár ormain ragyogtak elém a felkelő nap sugarai!

V E G E.

26.406
II
Per. Stock

